II. ÉVFOLYAM POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVOM 6. SZÁM

HID

SUBOTICA, 1935 JÚNIUS HÓ

A **„HÍD“** a jugoszláviai magyar fiatalok társadalmi és irodalmi folyóirata. — Megjelenik havonként egyszer. — Szerkeszti a szerkesztőbizottság, amelynek tagjai: **Lévay Endre** (Szuboticáról), **Varnyú Tivadar** (Sztáribecsejről), **Dr. Schwarczer Gyula** (Szentáról), **Tóth Bagi István** (Novi Szádról), **Bogárdi József** (Petrovgrád-Becskerekről), **Kovács Sz. Zoltán** (Beográdból) és **Pál Sándor** (Szomborból).

Magyarországi terjesztő: **„Új Élet“** nyomda r. t., Baja.

Romániai terjesztő: **Békássy Zoltán** Cluj, (Ref. theológia).

Tartalom:

Tóth Bagi István: A bácskai kisbirtok fejlődése
Kókay Károly: A falu: Bajmok
Juhász János: Az élet eredetére vonatkozó hipotézisek
P. L.: A Földközi tengeren
Bogárdi József: Eszmecsere: Finn-ugor, vagy török-tatár
Szebenyi Károly: Pszihoanalizis fejlődéstörténete

Figyelő:

Lévay Endre: Nemzedékünk iparművészete
Dr. P. B.: Részlet Szubotica zenetörténelméből
A. A.: Megemlékezés
Iványi Károly: Lamarck — Darwin
Szemelvények

Előfizetési árak:

Jugoszláviában:		Magyarországon:		Romániában:	
Egy évre . .	30 dinár	Egy évre . .	4 pengő	Egy évre . .	100 lei
Fél évre . .	16 „	Fél évre . .	2 „	Fél évre . . .	50 „
Negyed évre .	9 „	Negyed évre .	1 „	Negyed évre .	25 „

Egyes szám ára 3 dinár.

A bácskai kisbirtok fejlődése

4

A mezőgazdaság fejlődésének menete az 1848-as jobbágyfalszabadulástól a mult század nyolcvanas évéig egy állandóan felfelé ivelő vonal. Három-négy évtizedig éreztette jótékony hatását az az óriási szociális reform, amelyet jobbágyfelszabadításnak neveztek. A buzaárak az ötvenes években folytonosan emelkedő irányzatot mutattak. Ennek oka egyrészt az akkoriban megindult külföldre irányuló gabonaszállitásokban, másrészt pedig a krimi háboru okozta gabonaszükségben rejlett.

Amíg élt az a nemzedék, amely a jobbágyfelszabadításon átesett, kevesebb föld cserélt gazdát, mint amikor már ez a generáció kihalt. Az apák még emlékeztek a sanyaru napokra és megbecsülték a nehezen magukévá tett birtokot, a fiatalok ellenben már beleszülettek a szabadságba, meg a viszonylagos jómódba és nem tudtak ahhoz ragaszkodni.

Az 1849-es események után bekövetkezett abszolutisztikus uralom alatt a közbirtokosság nem vett részt a közügyek intézésében: passziv rezisztenciában élt. Ilymódon guzsbakötött aktivitásuk társadalmi uton igyekezett kiélni magát. A társadalmi összejövetelek, a vendégeskedések rendkívül gyakoriak voltak. Az eszem-iszom, a mulatozás hatalmas arányokat öltött, annyira, hogy rengeteg család jutott tönkre emiatt. Ekkor vette át a földbirtokot a jobbágyfelszabadítás utáni első új nemzedék, amelynek jobbmódú rétege igyekezett kivetkőzni az addigi rendkívül egyszerű életmódból, hogy a nemesi osztály életmódját kövesse. Ez a példakövetés főképpen a ruházkodásban és a vendégeskedésben, a tékozlásban nyilvánult meg. Ennek az lett a következménye, hogy az addig már évtizedekig változatlan birtokviszonyok között élő parasztságnál is nagyaránytu elszegényedési folyamat kezdődött. Addig az ideig a parasztság főképpen a meg-megújuló legelőosztások következtében gyarapitotta vagyonát. Ezután már erősen észrevehető a tönkremenési folyamat. Ehhez járult még a gyakori rossz termés is. A tizenkilencedik században átlag minden harmadik év igen gyenge termést hozott. Huszonkét nyáron a szárazság, 7 évben pedig a túlságos csapadékbőség tette tönkre a a termést. E helyütt figyelembe kell venni azt is, hogy amikor a mult században igen jó termés volt, az a mai fogalmak szerint legfeljebb közepesnek tekinthető, mert manapság a föld a műtrágyázás, az észszerű gazdálkodás következtében sokkal nagyobb

átlagtermést ad, mint akkor, amikor a legjobb esetben is csak minden nyolc-tizedik évben kapott istállótrágyát az ugar.

A mult század második felében némi lendületet vett a mezőgazdaság fejlesztésére irányuló mozgalom és ebből kifolyólag sokan nagyobb befektetéseket eszközöltek a birtok jobb karba helyezése céljából. Ezt csak ugy tehették, ha kölcsönöket vettek fel a birtokukra, viszont mivel a hitelnyujtás még igen kezdetleges volt, az uzsora virágjában állott. A kamatlábat törvények nem szabályozták és az uzsorakölcsönök következtében is számos család vesztette el vagyonát.

Mindez azonban nem veszélyeztette komolyan a földbirtokos parasztság helyzetét. A gabonaárak állandóan magasak voltak és aki gondot viselt a gazdaságára, az hasznát is látta munkájának. A baj a nyolcvanas esztendőkben kezdődött, amikor először szólt bele az európai árakba Amerika.

Amerika polgárositása és az amerikai föld termővé tételének folyamata ekkor már annyira előrehaladt, hogy a mezőgazdaságban versenyt támaszthatott az Óvilágnak. Nagyban elősegitette a verseny lehetővé tételét a közlekedés hatalmas fejettsége. A tengerentúli termőföldek buzája ekkor már olyan gyorsan és olyan áron jutott Európába, hogy olcsóbban tudták adni, mint az európaiak.

A mezőgazdasági munkások helyzete a hatvanas évekig türhető volt, mert a legelők feltörése, a nagyarányban folyó vizszabályozási munkálatok, valamint az útépitések folytán kapóssá vált a munkás. A hetvenes-nyolcvanas esztendőkben azonban már annyira sokasodott a népesség, hogy nem jutott mindenkinek dolog. Az akkori munkanélküliség ugyan korántsem közelitette meg a mai arányokat, de ez is hozzájárult ahhoz, hogy a többi, már évszázados multra visszatekintő mezőgazdasági szociális bajokkal együtt előidézze a századforduló legnagyobb jelentőségű mezőgazdasági eseményét: az aratósztrájkot.

Mint már elmondottuk, a mezőgazdasági sztrájkok főoka a rosszul vezetett legelőosztás volt. A hetvenes-nyolcvanas években újra osztották a még megmaradt közlegelőket és a községek határát annyira megszűkítették, hogy a szegény napszámososztály lábasjószágai részére nem maradt legelő.

Az általános bajok okozta elégedetlenséghez járult még a szociálista mozgalom is, amely akkor elsőizben fejtett ki szélesebbkörü tevékenységet ezen a vidéken. A mezőgazdasági munkások közötti szociálista izgatás még 1880-ban kezdődött és Orosházán volt a főfészke. Másfél évtized alatt az egész Alföldet behálózta és képes volt oly hatalmas népmozgalmat indítani, mint aminő az aratósztrájk volt.

A szociálista agitátorok felhasználták a szegény zsellérnép között már fenálló elkeseredést és mindenütt azt illesztették izgatásuk tengelyébe, ami legjobban fájt a népnek. A szociálista tanok, amelyek teljes gazdasági megváltást igértek a népnek, gyorsan

terjedtek és csakhamar nehány helyen zavargásokra is vezettek. Mivel abban az időben a szociálistáknak nemhogy parlamenti képviseletük, hanem még rendes pártszervezetük sem volt, azonkivül a gyülekezési jogot és működési szabadságot teljesen megtagadták tőlük, az agitáció többé-kevésbé titokban folyt. Ez csak még inkább kapóssá tette a szegény nép körében az eszméket.

Az aratási szrtájk 1897-ben tört ki először. Ebben az évben már tavasszal igen gyengének ígérkezett a termés. Különösen roszszul állottak a vetések a Bácskában, ahol néhány helyen valóban még a vetőmagvat sem hozta be a buza. Az aratók már a kilátásban lévő rossztermés miatt is idegenkedtek a régi javadalmazásért elvállalni a gabona betakarítását. Ezért már a munkavállalásnál nehezen jött létre az egyezség a földbirtokosok és az aratórészesek között. A munkások hangulata annyira elkeseredett volt, hogy a birtokosok engedtek és míg az előző években az aratási, behordási és cséplési munkáért csak a termés tizenegyed részét fizették, most megadták a tizedrészt is. A termés azonban annyira gyenge lett, hogy a részeseket ez sem elégítette ki. Csongrád vármegyében már junius első felében történtek zavargások. A belügyminiszterium elejét akarta venni a további rendzavarásoknak és szigorú rendszabályokat adott ki. Az egyik megtorló intézkedés az volt, hogy a fontosabb mezőgazdasági központokba, ahol várható volt a sztrájk kitörése, messzi vidékekről olcsón dolgozó munkásokat hoztak (rendszerint tótokat a felső vármegyékből) és őket használták fel sztrájktörőkül.

Junius közepén hirtelen nagy meleg állott be, aminek az volt a következménye, hogy a mag a kalászban megszorult és még inkább silányabb termés igérkezett, mint amilyent addig vártak. Erreval ó tekintettel a munkások új, reájuk nézve kedvezőbb szerződést követeltek és abbahagyták a munkát. Az addigi jogszokás és gyakorlat az volt, hogy ha a gabonatermés a szerződés megkötése után jelentékenyen romlik, akkor a munkásoknak joguk van uj megegyezést követelni. Igy a mezőgazdasági munkások sztrájkját az addigi joggyakorlat is alátámasztotta, de a főok mégis a régi elégedetlenség volt.

A Bácskában hamar elterjedt a sztrájk. A munkások nagyrésze szervezett volt. Először a nagyobb bérlők és földbirtokosok birtokán tagadták meg a munkát, ahol 40—60 ember kaszált, majd a sztrájk átterjedt a kisebb földbirtokosok, a parasztgazdák földjeire is.

Mivel az aratás sürgős volt, a földbirtokosok kénytelen-kelletlen megadták a részesek által kért bért. Addig a Bácskában általában a termés tizenharmad részéért arattak és az aratók a részért még 10—20 napot robotban ingyen is dolgoztak a birtokosoknak, míg az új egyezség szerint a rész a termés kilencede és robotot nem kell szolgálnia az aratóknak. A robot volt az elégedetlenség egyik fontos oka, mivel egyes helyeken 60 napra is felment a robotos napok száma.

A munkabérek javitása mellett követelték a munkások a munkaidő csökkentését is.

Az aratósztrájk annak ellenére sem folyt le símán, hogy a birtokosok igyekeztek eleget tenni a munkások követeléseinek. Többek között Bácskatopolán is összeütközésre került a sor a munkások és a csendőrök között és ennek egy munkás és egy csendőr halottja volt.

Amikor a birtokosok teljesítették az aratók kívánságainak nagyrészét, a munkások tovább mentek a követelésben. Azt kivánták, hogy a részt teljesen töröljék el és előre megállapított menynyiségű buzával fizessék ki őket. Ezenkívül még néhány sulyosabb természetű anyagi követeléssel is állottak elő, úgyhogy azt a birtokosok nem teljesíthették. Ebből ismét aratósztrájkok származtak. Az aratósztrájkok még megismétlődtek a következő években is, de nem olyan nagy erővel, mint az első, 1897-iki esztendőben. A termések jobbak voltak és a béren is javitottak, ugyhogy a munkások elkeseredéséből már hiányzott a nagyfokú nyomor teljes feszítőereje.

Az aratósztrájkok után az aratási rész általában a termés tizenegyed-tizedrésze lett és a munkásoknak ezért gabonát kellett vágni, gabonát hordani és a cséplésnél segédkeznie kellett — de robot dolgozására és más mellékmunkára nem kötelezte magát — vagyis az akkori állapotokhoz képest némileg megjavultak a bérviszonyok.

Tóth Bagi István

A FALU

Bajmok

Írja: Kókay Károly 2

A népesség elszaporodása

Arról nem maradt följegyzés, hogy a török hódoltság előtt és annak tartama alatt mennyi volt a község lakossága. Az 1543. évi érseki lajstrom szerint a teljesen katholikus falu népe 16 (tizenhat) forint dézsmát fizetett. Az 1590. évi „defter"-ben (török adókivetési lajstromban) Bajmok 16 és Novi-Bajmok 21 porta után volt megadóztatva. Ezen adatok nyomán az akkori lakosság száma 250—300 lehetett.

Az 1650. évi kalocsai érseki lajstrom szerint Bajmok 16 forint dézsmát rótt le, — ugyanannyit Vámtelek is, ami nem más mint Novibajmok.

A teljesen elnéptelenedett Zabatka váracsnak a többi szomszédos faluval és pusztával együtt 1686-ban Bajmok is adott kölcsön lakosságot. Az azt követő száz éven át a falu lélekszámát sürü homály födi.

Katona István, volt kalocsai jezsuita atya, a legkiválóbb és a legalaposabb magyar történetírók egyike az 1800-ban kiadott nagy műve: „Historia metropolitanae Colocensis ecclesiae" II. kötetének 95. oldalán írja, hogy 1791-ben Bajmokon 2167 lélek volt, — de Madaras és Pacsér leányegyházak lakóival együtt.

Iványi Gyula: Szabadka város története cimű művének I. kötete 334. oldalán írja, hogy a város 1787-ben Bajmokra kettőszáz telkes jobbágyot és 12 zsellért már letelepitett. A további négy évben a családok összes száma nem szaporodhatott 250-nél többre.

Azidőben a nép egyszerű fiainál ismeretlen volt az egykerendszer. Családonként 4—5 tagot számitva, Bajmoknak 1791-ben 1200 lakója lehetett. Borovszky műve szerint 1781-ben 780 volt.

A forrásmű megjelölése nélkül fölsorolom, hogy bizonyos években mennyi volt a község összlakossága.

Az 1826. évben: 3715 lélek, 1828-ban: 3975 lélek, 1890. évben: 7151 lakós, 1900-ban: 7588 lélek, 1910-ben: 8271 lélek, 1921-ben: 8733 lélek és 1931-ben: 11,324.

A legutolsó népszámlálás szaporúlata az előzőekhez képest azért oly nagy, mert a határrendezés folytán Madaras és Katymár községektől elcsatolt jelentékeny területek lakói és a szláv telepesek is figyelembe vannak véve.

Anyanyelv szerinti eloszlás

A török hódoltság előtt színmagyar volt a község lakossága.

Borovszky Samu szerkesztette: „Bács-Bodrogh vármegye" történelmi munka II. kötetének 338. lapján *Winkler* Pál tollából az áll, hogy „. . Bajmokot a török hódoltság alatt bunyevácok lakták, akiket a szabadkai barátok gondoztak . . "

E vélemény téves voltát megdönti az a tény, hogy a bunyevácok Bácskában csak a török úralom megszünése után telepedtek le: 1687-ben, Markovics és Vidákovics vezetésével.

Bár a török hatalma végleg 1697-ben Szentánál tört meg, de Buda és Szeged váraknak 1686-ban történt elvesztése után a török Bácska nagy részéből harc nélkül vonult ki. Lotharingiai Károly az osztrák-magyar hadak fővezére 1687. szeptember havában seregével a törökmentes Bajmokon átvonult, amikor már Noviszádtól Szombor érintésével jött vissza, Szuboticának és Szegednek véve az útját.

Crni Jován vezérletével (1527—28. években) a szerbek 160 évvel előbb telepedtek le. Ibrisimovics Marinus beogradi katholikus püspök csak azt jegyezte föl, hogy a török hódoltság idején 1649-ben Bajmokon bérmált, de azt, hogy a Novi Bajmoknak is hívott Vámteleken is bérmált volna nem emliti. Ebből arra kell következtetni, hogy Novi Bajmok szláv lakói görögkeleti szerbek voltak.

A törökök a jobbágyság és a röghözkötöttség intézményét éppúgy fönntartották, mint a magyar nemesek osztályúralmát. Bajmok egész területével képezett egy nagy úradalmat. A földesúr volt az egyedüli nemes, a többi emberi lény csak jobbágy volt, vagyis igavonó barma a földesúrnak.

Ilyen siralmas sorsra a szlávok semmiesetre sem kívánkoztak. Bajmokot elkerülték, ahol csak röghözkötött magyar jobbágyok és azok leszármazói tengették szánalmas életüket.

A bunyevácoknak Bajmokra településéről az első írott feljegyzések a község erőszakos összetelepítésének (1763—1793) idejéből származnak. Szuboticát az 1779-iki királyi szabadalomlevél azzal a kötelezettséggel emelte szabad királyi városi rangra, hogy Bajmok szállásait faluvá telepítse össze, azért a saját költségén, mert vagy száz éven át Bajmok egész területének minden hasznát kiderítetlen jogcímen élvezte. A telepítés befejezése után a községet anélkül, hogy a területéből bármit is elvenni jogosult lett volna, a sorsára kellett volna bíznia.

A város vonakodott lemondani a nagy jövedelemről, a telepítést csigalassúsággal végezte. Bács-Bodrogh vármegye közgyűlése emiatt a várost bepanaszolta a kormánynál 1785-ben. (Iványi: I. 331.

Szubotica viszontvádjában azért panaszolta be a vármegyét, mert a katonai fuvarozással agyonterheli a falu népét, *emiatt nem jön máshonnan települő Bajmokra.*

Maga a város bizonyítja, hogy a község addig csak az ősbajmoki magyarok egyenes leszármazóiból állott.

Törtel, Kóka és Keczel községekből (Pest megye), települtek még magyarok. Az első német települők Kernyája községből jöttek, azután a szomszédos falvakból szállingóztak ide.

Hogy a város telepítési kötelezettségének eleget tehessen, a szubotica bunyevácokból toborzott össze annyit, amennyi a létszámhoz kellett. Szomborból is jött néhány bunyevác telepes.

A már említett Katona István történetíró művében azt is erősíti, hogy Bajmok magyar plébánia. Katona műveit rendkívüli anyaggazdagsága és tárgyilagossága miatt a magyar történelemtudomány még ma, másfél évszázad múltán sem nélkülözheti. A bajmoki plébániára vonatkozó állításának valódiságához kétség nem fér. Az ő életében létezett állapotról a legközvetlenebb hivatalos forrásból, az állomáshelyén székelő kalocsai érsekségtől szerzett tudomást.

Magyar plébániák sorában van nyilvántartva, ahol más nyelven is predikálnak. (I. kötet 137).

Az 1787. január 1-én kelt úgynevezett párbérmegajánlási szerződés, (melynek az alaki és az anyagi jog szempontjából való érvénytelensége gondolkodni tudó ember előtt az első pillanatra kétségtelen) 5. potja így szól:

„Po csemu u ovome selu naodese *Macsari koji ovu platu rečenom Gospodinu izdaju . . .*" stb.

A szerződésen szerepelnek a következő teljesen ismeretlenek nevei is: Stipan Stipity, Miskolczy András, Marko Paturicza, Franye Kuljuncsity, Pavao Latincsity, Pavao Guresan és azonkívül még öt olyan bunyevác, amilyen nevűek a községben ma is vannak.

Az a hét „előkelő idegen" úgylátszik, hogy csak átmenetileg volt a községben. Az érdekeltek megkérdezése nélkül: csak a magyar ajkúakat kötelezték a párbérszolgáltatásra, minek jutalmaképpen a hivatalosan magyar plébániatemplomban megengedték, hogy minden harmadik vasárnap magyarul tartassék a szentbeszéd, de az evangélium minden vasár- és ünnepnap akadálytalanul felolvasható magyarul is.

A szóbanforgó szerződés egy árva szóval sem említi, hogy a más anyanyelvűek is kötelesek volnának a párbért fizetni.

Miután a németeket nem említi, a nyelvükön való szentbeszédről és evangéliumolvasásról se intézkedik, ez kétségtelen jele annak, hogy Bajmoknak 1787-ben német lakossága még nem volt. A szerződés német szövegű jóváhagyási záradékkal is el van látva. A német katonaság megvédte volna a németek érdekeit, ha ilyenek laktak volna a községben.

A nemzetiségek számaránya

Sajnos, még az újjáépítés óta is csak nagyon hézagossak az adataim. Nagyon tanulságos e hiányos adatok megfigyelése is.

Évszám:	magyar:	bunyevác:	szerb:	tót:	jugoszláv:	német:	egyéb:
1900	3599	1980	21	8	—	1980	—
1921	4197	2299	20	—	—	2180	37
1931	4276	—	—	—	4595	2347	103

Kár, hogy az 1910. népszámlálás részletezését, amely munkálatnak egyik felülvizsgálóbiztosa voltam, megszerezni nem birtam. Annak tárgyilagosságáról személyes tapasztalat útján győződtem meg. Az 1921-iki népszámlálást a beográdi egyetem szerb hallgatói végezték, dícsérendő, lelkiismeretes pontossággal, amit mint akkori adóügyi aljegyzőnek alkalmam volt megfigyelhetni. Hogy az 1900. évben pont egyformaszámban voltak a bunyevácok és a németek: alig hihető. Mindig gyanúsak a kerekszámok.

Sok esetben a név hangzása nem fedi a nemzetiséget. Ilyen nevű *bunyevácok* vannak: Baranyai, Bosnyák, Fehér (brcan), Fehér (sarnyák), Halász, Hegedűs, Horváth, Lengyel, Tóth, Zsigmond.

Magyarok: Berger, Bleyer, Czindel, Czugéber, Imgrund, Fleisher, Kohn, Jeszenszky, Keller, Klinóczki, Kollár, Matyasovszky.

Németek: Beleznai, a két Karácsonyi János családja, Égi, Kovásznay, Ott, Rizsányi, Somogyi, Szabó, Viczity, Rúth.

Megoszlás vallás szerint

Évszám:	kath.:	pravoszl.:	luth.:	kálv.:	baptista:	izr.	nazarénus:
1781	740	—	—	—	—	1	—
1828	3951	—	9	—	—	35	—
1900	7285	21	4	33	12	170	73
1921	8500	20	10	32	10	115	46
1931	9972	1083	29	26	14	135	65

A felekezeti és nemzetiségi béke a községben emberemlékezet óta mindig mintaszerű volt.

Bauer: Repertorium 1826. évi kiadása azt írja, hogy abban az időben a családok száma 577 volt, a házaké pedig 515. Ennyi épületben lakott 3715 emberi lény. Tehát hét egész egynegyed embernek jutott egy ház. Minden család nem egészen hat és fél tagból állott.

Ezzelszemben az 1931. évi 11324 lakosnak 2547 háza volt, vagyis átlagban minden négy és fél emberre esik egy épület. Ezen házakban volt 15000 körüli mellékhelsiség (konyha, kamra, pince, padlás, istáló, pajta, folyosó, stb). A családok számáról biztos adataim nincsenek. A háborús rekvirálások alkalmával szerzett tapasztalataim alapján 3500-ra becsülöm. E szerint az 1931. évi családok három egész egynegyed, a legjobb esetben három és fél taggal rendelkeztek.

Száz év alatt ilyen nagyot fordult a világ. *(Folytatom)*

Az élet eredetére vonatkozó hipotézisek

Az élet eredetének kérdése a legfontosabb és legérdekesebb, de egyben a legnehezebb és legbonyolultabb nagy emberi kérdések közé tartozik. Még a legkitűnőbb tudósok is egészen ellentétes álláspontot foglalnak el ebben a kérdésben. Az ósdi dogmáknak tekintélye még roppant hatalmas.

A gordiusi csomót persze úgy lehet a legegyszerűbben és leggyorsabban megoldani, ha minden körülményeskedés nélkül átvágjuk a „jámbor hit" kardjával, — ha elfogadjuk a természetfeletti *teremtés* dogmáját. „Hiszem, hogy az Isten teremtett engemet minden teremtményekkel egyetemben s hiszem, hogy ő adta s oltalmazza énnékem mind testemet, mind lelkemet, szememet, füleimet s minden tagjaimat, értelmemet s minden érzékemet". Így hangzik az első hittétel *Luther* kis katekizmusában, melyet a gyermekek, alig hogy eszüket tudják, minden igaz világnézet alapjaként könyv nélkül betanulnak. *Mózes* teremtéstörténelmére támaszkodnak e szavak. A Genezis e mitoszának még ma is rendkívül nagy a gyakorlati jelentősége, mert a legtöbb teológus még ma is ragaszkodik hozzá, pusztán amiatt, mert a bibliában van megírva, tehát csalhatatlan igazságnak kell lennie. Az iskolában kötelező a mózesi mitosz tanítása, de tudományos kőrökben már alig akad egy olyan természettudós, aki ezt a tant védené.

A legjelentékenyebb kísérletet erre 1858-ban Louis *Agassiz* tette „Essayon classificatios" című könyvében, Charles *Darwin* korszakalkotó művével csaknem egyidőben jelent meg. Agassiz felfogása szerint minden egyes állat- és növényfaj nem más, mint „Istennek egy megtestesült teremtő gondolata".

Ezzel a bibliai felfogással szemben két botanikus (Wigand és Reinke) sokkal szűkebbre szorították a Teremtőnek a munkáját, amennyiben csak azt ismerték el, hogy ő teremtette az *„őssejteket"* s ő adta ezeknek azt a képességet, hogy magasabb szervezetekké fejlődjenek. Wigand minden egyes fajta származását külön „őssejttel" s külön törzsfejlődéssel magyarázta; — Reinke azonban csak egy törzset tételez fel, mely sok fajból tevődik össze.

E modern „teremtésköltemények"-nek éppoly kevéssé van tudományos jelentőségük, mint Agassiz elméletének; valamennyi tisztára csak a csodákban való hiten alapul.

A csodahívők észszerűtlen álláspontjától különbözik azoknak

a természettudósoknak hitetlenkedő véleménye, akik az élet eredetének kérdését megoldhatatlannak vagy érzékfelettinek tartják; a megismerhetetlenség álláspontjának (agnoszticizmus) főképviselője *Darwin* és *Wirchow;* szerintük az első szervezetek keletkezéséről semmit sem tudunk és semmit sem tudhatunk. Darwin 1859-ben, főmunkájában kijelentette, hogy „neki semmi dolga nincsen sem a szellemi alaperők, sem az élet keletkezésével". Ezzel teljességgel lemondott egy olyan tudományos problémának megoldásáról, mely az emberiség kutató értelmét époly erősen és határozottan foglalkoztatja, mint a fejlődésnek bármely más problémája. Ez lemondás volna az élet eredetének kérdéséről. Pedig az élet eredete is egy mozzanat bolygónk történetében.

Még ma is vannak természettudósok, akik az agnosztikus álláspontot tartják a legmegfelelőbbnek, a legtöbben meg vannak ugyan győződve, hogy az élet eredete is „természet-folyamat", de azt hiszik, hogy megismerésére és megértésére nincsenek eszközeink.

Mindkét álláspontól különbözik az a harmadik, mely az élet keletkezésének problémáját a tudomány nehéz, de megoldható feladatának fogja fel. Ezt az álláspontot vallja magáénak manapság a természettudósok többsége csak a megoldás útjáról és módjáról különbözők véleményeik. A két legfőbb felfogás közül az egyiket az öröklét feltevése, a másikat az az ősi keletkezés feltevése jellemzi. Az első azt állítja, hogy a szerves élet örökkévaló; a másik azt, hogy egy bizonyos időpontban keletkezett. Az öröklét feltevése két egészen különböző irányban fejlődött, amelyek közül az egyik a dualisztikus, a másik monisztikus alapokon nyugszik. (Az elsőt *Helmholz*, a másikat *Preyer* képviseli).

Dualisztikus örökhipotézisek: Richter 1865-ben azt a hipotézist fejtette ki, hogy a végtelen világür épúgy tele van mindenütt szerves lények csíráival, mint a szervetlen égitestekkel s ezek folytonos fejlődésben vannak, folytonosan „keletkeznek és elmúlnak". Ha a mindenfelé elszórt, életképes csírák valamely érett, lakhatóvá vált égitestre kerülnek, amelynek melege es nedvessége megadja fejlődésükhöz a szükséges feltételeket, csírázásnak indulnak s gazdag szerves világ fejlődhetik ki belőlük. Richter ezeket a csírákat, amelyek a világürben keresztül-kasul szállingóznak, élő sejteknek képzeli el és azt a tételt mondja ki, hogy: „omne vivum ab alternitate e celluba" minden élő öröktől fogva sejtből keletkezett.

Helmholz 1884-ben feltette a kérdést: „A szervesélet vagy öröktől fogva megvan, vagy megkezdődött valamikor". Ő azt hitte, hogy a szervesélet öröktől fogva meg volt, mert még nem sikerült élő szervezeteket mesterséges, kisérleti úton előállítani. Azt tartja, hogy a világürben szertekóborló meteorok tartalmazhatták a szervezetek csíráit, melyek alkalmas körülmények között a földre, vagy más bolygókra jutván, itt csírázásnak és fejlődésnek indultak. Ez a kozmikus hipotézis azért nem fogadható el, mert a világűr fizikai viszonyai (szélsőséges hőmérsékletek, a teljes szárazság, a levegő hiánya) következtében lehetetlen, hogy a meteorokon a

plazma, élő anyag hosszú ideig eléljen életképes, szervescsírák alakjában. Logikai okokból ez a hipotézis azért értéktelen, mert az élet származásának kérdését nem oldja meg, csak elodázza.

Az előbbitől lényegesen eltér az „élet örökkévalóságáról" szóló elmélet a monisztikus örökhipotézis (Fechner, Preyer). Mindkét természettudós az élet fogalmát az egész mindenségre (Kozmosz) kiterjeszti és eltörli azt a határt, melyet szerves és szervetlen világ között rendesen meg szoktak vonni. — Sőt *Fechner* azt is megteszi, hogy az egész világegyetemet s minden egyes égitestet tudattal lát el, az egyes élő, „lelkes" szervezeteket pedig e roppant egyetemes szervezet részeinek fogja fel. Természetbölcselete tehát mindenben lelket lát. — *Preyer* az élet fogalmát szintén beleviszi az egész világegyetembe, amelyet ő is szervezetnek tekint. Az ifjú föld folyékony tüzes tömege az az óriási szervezet, amelynek keringő mozgását (nehézkedés-energia) Preyer „élet"-nek nevezi; mikor lehült, a nehézércek (mint holt, szervetlen tömegek) különváltak, a maradékból pedig kezdetben egyszerű, később összetett szénvegyületek keletkeztek, végül pedig fehérje és plazma jött létre. A szervezet fogalmának ez a kiterjesztése a biológiába nem hatolt be.

Minthogy az örökhipotézisek ép oly értéktelenek, mint a teremtéshipotézisek, az életeredet nagy kérdésére feleletül a tudományos tételeknek csak az a harmadik csoportja marad meg, amelyet az őstermelés (archigonia) fogalma alá helyezünk. Ezek a tételek a következő alapeszméből indulnak ki:

1. A szervesélet mindig és mindenütt a plazmához (vagy protoplazmához) van kötve, vagyis olyan félig folyós vegyi anyaghoz, amelynek viz és fehérjetestecskék a fő alkotórészei. 2. Ennek az „élő szubsztanciának" jellemző mozgásjelenségei, amelyeket a „szervesélet" fogalmában foglalunk össze, fizikai és kémiai folyamatok, amelyek csak bizonyos hőmérsékleti határokon belül (a víz fagyás és forráspontja között) mennek végbe. 3. E határokon túl az élő plazma lappangó állapotban (tetszhalál, lappangó élet) bizonyos körülmények között fönmaradhat ugyan egy ideig, ez a lappangó állapot azonban csak bizonyos (többnyire rövid) időre, szorítkozik. 4. Minthogy a föld, mint minden bolygó, hosszú időn át több ezer foknyi hőmérséklet mellett izzó, folyékony állapotban volt, lehetetlen, hogy ez idő alatt élő szervezetek (szilárdan folyós fehérjetestecskék) is lettek volna rajta. 5. Csak miután a földkéreg lehült és hőmérséklete a forráspont alá szállt, csak akkor képződhetett csepfolyós víz, mely a szervesélet keletkezésének legelső feltétele. 6. Azok a vegyi folyamatok, amelyek a fejlődésnek ebben az állapotában legelőször jöttek létre, valószínüleg katalizisek voltak, amelyek aztán fehérjevegyületeknek, végül pedig plazmáknak képződését vonták maguk után. 7. Az ekként létrejött ősszervezetek közül a legrégibbek csak plazmaépítő monerák lehettek, szerkezet és „szerv nélküli szervezetek", az első formák, amelyekre az élő állomány egyénileg elkülönült, valószí-

nűleg egynemű állományú plazmagömbök voltak s a jelenkor némely kromaleáihoz hasonlítottak. 8. Ezekből a kezdetleges monérákból azután csak másodlagosan keletkeztek az első sejtek olyképen, központi sejtmagplazmára és kerületi, külső (periférikus) sejtplazmára különültek el.

Az őstermődésnek ezt a monisztikus elméletét, az antogóniát, vagyis a szigorúan tudományos értelemben vett őstermődést legelőször 1866-ban Haeckel fogalmazta meg. Szilárd alapot adott neki elsősorban a *monérák* tüzetes ismerete, azok a „szerv nélküli szervezetek", melyek addig elkerülték a kutatók figyelmét. Ő abból indult ki, hogy ha természetes feleletet akarunk adni arra a kérdésre, hogy honnan ered az élet, alapvető fontosságú, hogy az élő szubsztanciának e szerkezet nélküli szemecskéiből induljunk ki, nem pedig — ahogy általában megteszik — a sejtből; a *sejt*, ez a maggal bíró szervezet „elemi szervezet nem lehetett az őstermődés első élő eredménye, ez csak másodlagosan a sejtmagnélküli *monerákból keletkezhetett.* Ami az első plazmaképződés vegyi kérdését illeti és azt, hogy milyen ennek a szervetlen, előkészítő előzménye, erre nézve később *Pflüger* igen értékes vizsgálatokat végzett s az élő plazma legfontosabb alkotórészének a *ciángyököt* ismerte fel. Ezért Haeckel az őstermődés elméletének két fokozatát különbözteti meg: az egyik a régebbi öntermődés hipotézis, melyet ő maga alkotott meg, a másik a későbbi ciánhipotézis.

Az *öntermődés hipotézis* azokhoz a biokémiai tényekhez csatlakozik, amelyeket a modern növényélettan állapított meg, ezek közül a legpontosabb, hogy minden élő, zöld növényi sejtnek meg van az az összetevő (szintétikus) képessége, amelyet plazmaépítésnek, vagy „széndioxid-asszimilációnak" nevezünk s amelynek segítségével képes arra, hogy vegyi szintézis és redukció útján egyszerű, szervetlen vegyületekből (amilyenek: a víz, szénsav, salétromsav és ammoniák) létrehozza azokat a bonyolult fehérjenemű vegyületeket, amelyeket plazmának vagy protoplazmának nevezünk s tevékeny „élő állománynak", minden életműködés igazi, anyagi alapjának tekintünk. A botanikusok valamennyien megegyeznek abban, hogy ez a legfontosabb folyamat, mely minden szervesélet és minden szervezet alapvető *ősfolyamata,* tisztára kémiai (vagy tágabb értelemben fizikai) folyamatnak tekintendő és hogy itt valami különös „életerőről", vagy valami titokzatos alkotóról („az életnek" jól ismert, célszerűen működő „gépészmérnökéről) époly kevéssé lehet szó, mint valami érzékfeletti okról. Az a parányi laboratórium, amelyben ez a különös, szervetképző ősfolyamat a napfény hatására a legegyszerűbb növényi véglényeknél a kromoceákzál végbe megy: vagy maga az egész plazmagömböcske, vagy pedig ennek kékeszöld kéregrétege, mely festékhólyagocska gyanánt működik.

Ha ugyanaz a plazmaépítő folyamat, amely minden növényi sejtben minden pillanatban megismétlődik s amely most „öröklődő szokása" lett a növényi sejtnek, az őstermődés elméletnek csak

arra a feltevésre van szüksége, hogy a szervesélet kezdetén ugyanaz a plazmaépítő folyamat magától indult meg és pedig katalitikus (vagy ehhez hasonló) folyamat gyanánt, amelynek beállásához a szervetlen világ akkori állapota a maga fizikai és kémiai viszonyaival megadta a szükséges feltételeket.

Az őstermődés hipotézis támogatóra talált Cave *Nalgeli*-ben is. Nézeteinek velejét ebben a tételben formulázza: „Hogyan keletkezett a szerves a szervetlenből, ez nem a tapasztalás és a kísérlet kérdése, ez nem más, mint az erő és anyag megmaradásának törvényéből következtetett tény. Ha az anyagi világban minden okozati összefüggésben van, ha itten minden jelenség természetes úton megy, végbe, úgy azok a szervezetek, melyek a szervetlen természetnek anyagából épültek fel, ősi kezdeteikben nem állhatnak másból, mint szervetlen vegyületekből." Ez a jól átgondolt és nem kétértelmü kijelentés, melyet ez a kimagasló természetbúvár tett, aki mint kitűnő nagytudású megfigyelő és mint éleszű logikus gondolkodó egyaránt közismert, az őstermődés mónisztikus elméletét mindenkorra megerősítette és ledöntötte a „megfejthetetlen világrejtély"-be kapaszkodó „kutatókat".

Cián hipotézis. Hogy az őstermődésnél végbemenő vegyi folyamatok titokzatos homályába mélyebben belelássunk, igen érdekes kísérletet tett meg 1875-ben Eduárd *Pflüger.* Szintén abból az alapvető tényből indult ki, hogy minden életjelenség alapja a plazma (v. protoplazma) és hogy ez az *„élő állomány"* a maga életképességeit a fehérje vegyi tulajdonságainak köszöni. Pflüger élesen elkülöníti egymástól az élő plazma fehérjét, mely minden szervezet felépítője és a holt fehérjét, melyre a legközönségesebb példa a tojás félig folyós albuminja, a tojás fehérje. — Csak az élő fehérje plazma bomlik el hamarosan és pedig, ha kisebb, magától, ha nagyobb mennyiségben fordul elő, külső behatások következtében; a holt fehérje ellenben alkalmas körülmények között hosszú időn át is felbomlatlan marad. Az élő fehérje e rendkivüli bomlékonyságának feltétele az intramolekuláris oxigén, vagyis az az oxigén, amely a belélegzéskor kerül a plazma-molekula belsejébe s itten disszociációt indít meg: előidézi az atomok belső helyzetváltozását s az ujonnan képződött atomcsoportok szétválását.

A plazma, e könnyű bomlásának, valamint az ezzel kapcsolatos szénsavképződésnek igazi oka azonban a *cián,* ez a különös anyag, mely egy atom szénből és egy atom nitrogénből áll s amely káliumfémmel vegyülve a jól ismert, nagyon erősen ható ciánkáli mérget alkotja. Míg ugyanis a holt és élő fehérje nitrogénmentes bomlástermékei lényegükben megegyeznek egymással, addig a nitrogéntartalmu bomlástermékei nagyon is elütőek. A húgysav, kreatin, gnomin és a plazma más bomlástermékei is mindannyian tartalmazzák a ciángyököt, sőt a legfontosabb, a vizeletanyag ciánvegyületekből mesterségesen elő is állitható, amit 1828-ban *Wöhler* mutatott ki először. Ebből az következik, hogy az élő fehérjében mindig meg van a ciángyök, míg a holt táplálék-fehér-

jében egyáltalán nincsen meg. Azt a föltevést, hogy épen a cián adja a plazmának a jellemző „élettulajdonságokat" még sok más hasonlóság is támogatja, amely a ciánvegyületek, különösen pedig a ciánsav (CNoH) és az élő fehérje között megállapitható; mindkét test alacsonyabb hőmérsékletnél folyékony és átlátszó, míg magasabbnál megolvad; vízben mind a kettő magától felbomlik szénsavra és ammoniákra; disszociáció útján (intramolekuláris helyzetváltoztatással, nem pedig közvetlen oxidációval) mindkettő szolgáltat hugyanyagot. „A két szubsztancia hasonlósága — mondja Pflüger — oly nagy, hogy *a ciánsavat félig eleven* molekulának nevezhetném". Mindkét állomány egyforma módon is növekedik, „atomláncolatok" révén, amennyiben hasonló atomcsoportok láncszerüen nagy tömegekké kapcsolódnak össze. Különös fontosságu még az őstermődés elméletére és fizikális indokolására az a vegyi tény, hogy a cián és vegyületei, a ciánkálium, ciánsav, ciánhidrogén és a többi csak az izzás hőmérsékletén állanak elő, például, ha a szükséges szervetlen nitrogénvegyületeket izzó szénnel hozzák össze, vagy keveréküket fehérizzásig hevítik. Más lényeges fehérjealkatrészek is (pl. szénhidrogén, alkoholgyökök) keletkezhetnek hőségben összetevődés útján. „Ennélfogva — modja Pflüger — nyilvánvaló, hogy ciánvegyületek képződhettek már akkor, mikor a Föld még egészen, vagy részben tüzes vagy forró állapotban volt. Látnivaló, mily feltűnően utal a tűzre a vegytannak minden ténye, mint arra az erőre, mely a fehérje alkotórészeit szintézis útján létrehozta. Az élet tehát a tüzből származik s alapfeltételeiben már akkor indult meg, mikor a Föld még izzó tűzgolyó volt. Ha már most tekintetbe vesszük azt a mérhetetlenül hosszu időtartamot, amely alatt a föld felszinének lehülése végtelen lassusággal végbement, a ciánnak és azoknak a vegyületeinek, amelyek ciánt és szénhidrogént tartalmaztak, volt elég idejük és alkalmuk ahhoz, hogy az átalakulásra és poliméríák (atomláncolatok) képzésére való nagy hajlandóságukat a legnagyobb mértékben érvényesithessék és az oxigén, valamint később a víz és a sók közreműködésével, azzá a magától bomlékony fehérjévé váljanak, amely nem más, mint *élő anyag*".

A ciánelmélet Haeckel moneraelméletével nincs ellentmondásban. Mindkét hipotézis ellen felhozott egyéb ellentmondások nem állanak helyt és abból származnak, hogy minden áron szakadékot akarnak vonni szerves és szervetlen világ között.

Max *Verworn* is hozzájárul Pflüger összefoglaló szavaihoz: E szerint azt mondanám, hogy a legelőször letrejött fehérje egyúttal élő anyag is volt, felruházva azzal a tulajdonsággal, hogy összes gyökeiben nagy erővel és előszeretettel vonzzon magához kivált hasonnemű alkotórészeket, ezeket kémiailag a molekulákba iktassa és így *in infimitum* növekedhessék. E felfogás szerint nem szükséges, hogy az élő fehérjének állandó molekula súlya legyen, mert épen nem egyéb, mint szakadatlan, örök képződésben levő és újra meg újra felbomló roppant molekula, amely a rendes vegy-

tani molekulához, valószínűleg úgy viszonylik, mint a Nap valami kis meteorhoz. Ezt a nézetet helyesnek tartja még sok olyan természettudós is, aki épen a fehérjetestek természetével és keletkezésével foglalkozott különösen. *Tény tehát az, hogy a szerves szubsztancia a szervezetből veszi eredeti származását.*

Habár az *önkéntes termődés*-hipotézisét ma már teljesen elvetették, néhány szóval mégis meg kell rola emlékezni, mert a teljesen laikusok fejében mégis ott vibrál annak nyoma. Az „önkéntes termődés" (generetio spontanea) nem függ össze az őstermődéssel, hanem arra vonatakozik, hogyan keletkeznek alsóbbrendű szervezetek magasabbrendű szervezeteknek rothadó, vagy bomlásnak indult szerves testdarabjából; élő szubsztanciának holt vagy bomlásnak indult szerves szubsztanciából való keletkezéséről. Már az ókorban is hitték, hogy alsóbbrendű szervezetek keletkeznek magasabbrendű szervezetek holt anyagából, például bolhák rothadó szemétből, molyok régi szőrméből, kagyló a viz iszapjából. Mivel ezek a mesék *Arisztotelesz* tekintélyére támaszkodtak és ezért *Szt. Ágoston* és más egyházatyák maguk is hittek bennük, érvényben maradtak a 18-ik század elejéig. *Hencherus* még 1713-ban is azt állitotta, hogy a zöld békalencse nem más, mint álló, rothadó vizfelületén összeűrűsödött zsiranyag és hogy abból friss folyóvizben orvosi böjtfű és még több más vizmenti növény is keletkezhetik.

E régi mesék első tudományos cáfolatát *Redi* olasz orvos adta gondos kisérletei alapján, ki ezért „hitetlenség" miatt eretnek hírébe is keveredett. Ő mutatta ki, hogy azok az állatok mind tojásokból keletkeznek, melyeket a nőstény állatok szemétbe, bőrbe, szőrmébe, iszapba raktak. Abban az időben nem tudták még ezt kimutatni a galantféregről, bélgilisztáról és még más olyan belső élősködőkről, melyek más állatok belső részeiben (bélben, vérben, agyvelőben, májban stb.) élnek. Ezekről egészen a 19-ik század közepéig azt hitték, hogy gazdaállataik beteg testrészéből keletkeznek. A legujabb idökben általánosan kimutatták, hogy ezen bélférgek is mind kívülről jutnak gazdaállataikba és hogy ott tovább szaporodnak petékkel.

A szapróbiózisra vonatkozó feltevés azonban érvényben maradt a legkisebb és legalsóbbrendű mikroszkopikus, szabadszemmel nem látható élő szervezetekre, melyeket ázalékállatoknak neveztek és melyeket manapság a „protisták" vagy „egysejtűek" tágabb fogalma alá foglalunk. Mikor Leewenholz 1676-ban az épen akkor felfedezett mikrószkóppal az ázalékállatokat felfedezte és úgy találta, hogy ezek széna, moha, hus és más rothadó szerves anyagok áztatásakor tömegesen keletkeznek, hamarosan elterjedt az a nézet, hogy ezek az állatok közvetlenül magukból a rothadó szerves anyagokból támadnak. *Spallanzani* már 1867-ben ugyan kimutatta, hogy ily anyagok áztatásából nem keletkeznek ázalékállatok, ha az anyagot előbb jól megfőzzük és az edényt utána jól elzárjuk, a főzés megöli a jelenlevő csirákat és a légmentes elzárás megakadályozza új csírák bejutását, — sok tudós azért mégis meg-

maradt amellett, hogy bizonyos infuzóriák, nevezetesen az igen apró és egyszerű felépitésű baktériumok a szervezetek rothadt vagy beteg szöveteiből vagy bomlásnak induló szerves folyadékokból közvetlenül is keletkezhetnek.

Legvégül is Louis *Pasteur* mutatta ki a párisi akademiának 1858-ban kitűzött jutalomdíját is megnyerve, hogy a levegőben mindenütt vannak nagy számban mikrobák, vagy mikroorganizmusok csírái és ezek, ha vízbe kerülnek, csíráznak és tovább fejlődnek. Megtörténik, hogy nem csak ázalékok, hanem fejlettebb szervezetű növények és állatok is kiszáradt állapotban hónapokig megtartván életképességüket, új életre kelnek, ha ismét vizbe kerülnek. Pasteur megyőzően kimutatta, hogy szerves anyagok áztatásában szervezetek soha sem keletkeznek, ha a főzés kellő módon történt s ha az oda jutott légköri levegő vegyileg tiszta volt. *Koch* és még több más bakteriológus is megerősítette ezt és megindította a modern fertőtlenítési eljárást. A „generatio spontanea" tehát mesének bizonyult.

Ebből a megállapításból azután nekitámadtak az ősnemzés elméletének, azt állitván, hogy az őstermődés tudománytalan hipotézis s örökre megcáfolták Pasteur kisérletei s így a szerves élet keletkezésének kérdése megmagyarázhatatlan világrejtély marad. A gondolkodás felületessége és a kritika hiánya, mely ennél a meggondolásnál és más eféléknél oly sokszor megismétlődik, bámulatosan nagy s a tudomány más területein alig volna lehetséges. Miért? Mert a szapróbiózisról szóló hamis elméletet, melynek az őstermődéshez semmi köze, a kisérletek megcáfolták. Ezek a kisérletek csak azt bizonyitják, hogy szerves anyagok áztatásából — bizonyos igen mesterséges körülmények között — nem fejlődnek új szervezetek; azonban nem érintik azt a fontos és sürgős s ránk nézve itt egyedül fontos kérdést: hogyan keletkeztek *szervtelen* vegyületekből földömbünk legrégibb szerves lakói, a „primitiv" „ősszervezetek"? Erre kell a tudománynak feleletet adni.

Az a körülmény, hogy még nem tudtak „élő anyagot" előállítani, fehérjét különösen plazmát szintézis útján vagyis laboratóriumokban létrehozni, azért mert a mai vegytan még nem elég tökéletes és segédeszközei bárdolatlanok, még nem lehet azt állitani, hogy annak létrehozására csak „természetfeletti" erő képes. Ma még a fehérjék bonyolult szerkezetét sem ismerik eléggé tökéletesen, még azt sem tudják pontosan, mi történik voltaképen a zöld klorofilszemecskék belsejében, amikor a napfény sugárzó energiáját minden növényi sejtben átváltoztatják az ujonnan alakult plazma feszültségi energiájává. Kisebb dolgokon is századokon át rágódott a tudomány, míg biztos eredményt hozott létre; miért épen az ősnemzés megoldásával szemben türelmetlenek?

Juhász János

ESZMECSERE

Finn-ugor vagy török-tatár?

A fenti cím alatt a Híd II. évf. 1. számában Szentgyörgyi László, nem teljesen indokolt, egyoldalú, meggyőződésem szerint téves tanulmányt közölt.

Úgy érzem kötelességem a Híddal és olvasóival szemben „az érem másik oldalát" is megvilágítani, hogy maguk győződjenek meg róla, mennyiben indokolt a magyaroknak a török-tatároktól való származtatása. A fajrokonítások lidércfénye könnyen posványba csalja a tudományok ingoványos utain nem teljesen jártas kalandozót, aki aztán elmerülve nem látja a legkézenfekvőbb igazságokat sem, hanem teli tüdővel fújja a tévedésekben gazdag jól betanult nótáját. Mert pl. óriási tévedés azt hinni, hogy „az összehasonlító nyelvtudomány magának akarja kisajátitani hovátartozásunk megállapítását". A tény csak az, hogy faji hovatartozásunk kérdésére nyelvészeti úton is adható válasz s az csak természetes, hogy ezen válaszát a nyelvészet a nyelvi jelenségek átütő erejű tényeire alapítja, még akkor is, ha ezekkel ellentmondani látszanak különböző szláv, görög, német, perzsa-arab írók „egykorúnak" vélt feljegyzései. Az idegen nemzetek tudós-feljegyzéseinek értékét kellően megvilágítja az a tény, hogy e sorok írója 1930-ban, tehát a XX. században a rádió, gőzgép és a zepelinek korában a lipcsei egyetemi könyvtár polcain szláv könyvek közé sorozva találta meg a magyar könyveket s ugyan akkor a párisi Sorbonn könyvtárosa ugyancsak a magyar könyveket germán cím alatt helyezte el. Véleményem szerint, ha ilyesmi ma is előfordulhat, mennyire könnyebben tévedhetett az ezer vagy pláne kétezer év előtti krónikás akkor, amikor a világtörténelem színpadán megjelenő népünket „*türk*"-nak vagy másnak nevezte el. Nyegle érv ilyesmire hivatkozva törökíteni a magyart.

Hasonló tévedés olvasható a Híd, I. évf. 6. számában, ahol Dónáth György őseink istentiszteleteiről írva, így fejezi be cikkét: „az állítólagos finnugor-magyar rokonsága, éppen ez a pogány kultusz tette figyelmessé a tudósokat". Tévedés! Herberstein már

---

Megjegyzés: Mivel a fonetikailag pontos átírás nyomdatechnikai okokból lehetetlen volt, elhagyom a hangtani bizonyításokat. A vogul szavakat is, ahol lehetett teljesen mellőztem s csak itt-ott közöltem néhányat durva átírásban.

1556-ban említi a magyar-finnugor rokonságot. Fogel Márton hamburgi polyhistor 1669-ben már szóegyeztetéseket és nyelvszerkezeti párhuzamokat is mutatott. Straklenberg 1730-ban, a magyarok közül Sajnovics János 1770 és Gyarmathy Sámuel 1799-ben latin nyelven könyveket írtak e kérdésről. Ezzel szemben a pogánykultusszal aránylag sokkal későbben kezdtek foglalkozni és csak a modern tudomány emelte történelmi disciplinává.

A továbbiakban elmellőzöm mások írásainak helyreigazítását és inkább a ma nyelvészeti felfogását ismertetem. Ezzel akarok rámutatni arra, hogy miért ragaszkodik a nyelvészet a fug. rokonsághoz.

Még jóval a történelem előtti korban, az összes ma ismert fug. nyelvet beszélő népek egy ős fug. népet alkottak, melyből k. b. Kr. e. a harmadik évezred közepén kivált a *magyar, vogul* és *osztják* nép, akiket közös néven *ugoroknak* nevezünk. Az ugorok a továbbiakban ismét két csopotra szakadtak; az egyik csoportban a *magyar* kezdte meg önálló történelmi életét, a másik az *obi ugorok* csoportja, mely csak sokkal későbben vált szét a *vogul* és *osztják* népekre.

A finn-ugorság másik ágából először a *zürjének* és *votjákok* váltak ki, majd követték őket a *cseremiszek* és *mordvinok*. A megmaradt rész, a *kelettengeri finnek*, úgyszólván a szemünk láttára hullottak szét a ma ismert kilenc törzsre: *Szuomi, karjalai, aunuszi, vepsz, vót, észt, lív, lűd és ingriai.* Csupán nyelvében számítjuk fug.-nak a *lappot*, mert antropologiailag nem tartozik a finn-ugorsághoz.

A finn-ugor nyelvek maguk is egy nagyobb nyelvcsalád tagjai t. i. bele tartoznak az *ural-altáji* nyelv-családba. Ahova tartozik még a *szamojéd* és újabb, bár még teljesen be nem bizonyított, de napról-napra jobban megerősített elmélet szerint a *török-tatár, mongol, mandzsu-tunguz,* sőt egyesek szerint még a japán is.

A magyar nyelv fug. rokonságát ezzel bebizonyítottnak vette és el is fogadta a tudós világ. Mivel azonban a honfoglaló magyarság lovas-harcos kultúrája merőben különbözik a többi fug. nép halászó és vadászó életmódjától, ellenben meglepő hasonlóságot mutat mindazon török-tatár népek kultúrájával, melyek a történelem folyamán ismertekké váltak, az az őstörténeti vélemény alakult ki, hogy a magyarok őseit a fug. fajú és nyelvű előmagyarokat meghódította Kr. u. az első századokban egy nyugati török nép s ez tette aztán a halászó, vadászó, gyalogos előmagyart lovon nyilazó, viaskodó haddá és baromnevelő, gyümölcstermelő kezdetlegesen földet is művelő gazdagabb néppé. Ezt vallja nagy történelmében Hóman Bálint is. Vannak azonban olyan vélemények is, hogy a mai magyar nép úgy keletkezett, hogy az előbb említett török nép átvette a meghódított magyar nép nyelvét, anélkül, hogy előbbeni faji jellegét elvesztette volna. (v. ö. Szentgyörgyi cikkét a Híd, II. évf. 1. sz.) Ezen két vélemény között még egy egész sereg, ezektől csak árnyalatokban különböző vélemény van,

melyeknek ismertetésétől el kell tekintenem. A fontos az, hogy ezek a vélemények végig abban csúcsosodnak ki, hogy az első török-magyar érintkezések során a török volt a hódító és a magyar a hódított, aki nem csak a mesterségekben, hanem politikailag is, nemzetalkotó öntudat dolgában is, mélyen a török nyelvű elem alatt állott. Mivel ezen őstörténeti vélemények kialakításánál történészeink sem írott vagy más megbízható kútfőkre nem támaszkodhattak, igazolásukra a magyar nyelv legrégibb úgynevezett bolgár-török jövevény szavaira hivatkoznak. (v. ö. Hóman-Szekfű magyar történelme I. kötet: Őstörténet című fejezet.) Ebből látszik, hogy ha a magyarság török hatás előtti műveltségére kíván világot vetni, akkor a történetíró is a nyelvtudományhoz fordul. Szemelőtt tartva a nyelvtudomány illetékességének ilyen módon való megállapítását Mészöly Gedeon, a „Népünk és nyelvünk" II. évf.-ban (külön lenyomatként is) válaszol a történetíróknak: „Mióta lovas nép a magyar?" címen. A továbbiakban az egész vitát Mészöly szájába adom. Igy Szentgyörgyi és köztem támadt vita egész más távlatokba kerül, mely által kizárom, hogy valaki személyes élt lásson e tanulmányban.

A történetírók szerint a ló ismeretét és a lóval való bánásmódot a töröktől tanulták eleink. Nyelvünkből igazolható, hogy visszanyúlik a török hatás előtti ú. n. ugor korba. Műveltségünk egyik legjellegzetesebb vonása volt a lóval való foglalkozás és a lóhoz való ragaszkodás. Ha tehát betudjuk bizonyítani a történetirókkal ellentétben igazunkat nagyon megingattuk azt az alapot, amelyre építettek. Bizonyitás:

A *ló* nem török szó, de közös szava a vogul, osztják és magyarnak. A *csikó* szót, mely az ismereten kívül a ló nevelését is feltételezi Hóman a csavas *tiha* szóból származtatja. Ez a származtatás úgy hangtani mint nyelvtörténeti szempontból tarthatatlan. Hangtanilag azért, mert minden török szókezdő *t* a magyarban is megmaradt *t*-nek, pl. *tiló, tinó, tanu.* Nyelvtörténetileg pedig azért lehetetlen, mert a *csikó* szó alig 3—4 száz éves s csak a XVIII. sz. közepe táján lett általánossá. A legtöbb nyelvben ugyanis az állat nevek nagyrésze aránylag új és állat-hívogató-hangutánzó szavakból képződött. A régi magyarok pl. *tikfiat* vagy *tyúkfiat* ettek, mert a *csirke* szavunk a *csír-csír* hívogató szóból lett *-ke* kicsinyítő képzővel. A *csikót* némely vidéken *csih-csih* vagy *csid-csid* szavakkal szólongatják s ebből képződött *-kó* becéző képzővel a mai *csikó!*

Nyelvemlékeink széltében-hosszában a csikó fogalmat *gyermekló*-nak jelzik. Világos tehát, hogy a *gyermekló* eredetét kell kutatnunk és nem a csikóét.

Úgy a vogulban, mint az osztjákban a magy. gyermek szó *gyer* részének pontos hangtani megfelelője 'csikót' jelent, míg ugyan ez *m*-vel tovább képezve 'gyermeket' (das Kind, dete) jelent. A két jelentés kapcsolata világos. Gondoljunk csak arra, hogy a *süldő* eredetileg csak 'malacot' jelentett, de ma beszélünk süldő

lányról, fiúról stb. A *kölyök* eleinte csak a kutya kölykét jelentette, ma azonban, ha nem tesszük oda a kutya szót is, mindenki csak fiúra gondol. A *kamaszt* ma csak ember fiára értjük, pedig eredetileg' magas növésű, nagycsontú kutyát jelentett. A *hölgy* szó első jelentése 'menyét' volt. De hányan nevezik embertársukat baromnak, szamárnak, libának vagy galambnak. A példákat lehetne folytatni a végtelenségig. A vogul apa kedveskedésből adta a lova fiának nevét a saját fiára. Ezen kívül még egy szava van a vogulnak a 'csikó' fogalom kifejezésére, mely a magyar nyelvjárásból is kimutatható. Valahol a Tiszahát egyik ódon nyelvű vidékén a csikót még ma is *lófió*-nak nevezik, ami pontosan megfelel a vogul *lu-pi8⁻'*-nek (*8⁻'* guturális zöngés spiráns hang). Mindezekből kétségtelenül következik, hogy nemcsak, hogy nem szorultunk török szóra a csikó elnevezése végett, hanem már az előmagyar korban két szavunk is volt rá, gyermek-(ló) és lófi-(ú).

Ülni a magyarok régente csak székbe ültek pihenni. A lóra ülés fogalmára speciális magyar kifejezésünk volt. Zsigmond király katonái még úgy *ellettek* a lóra. (V. ö. Döbrentei Codex.) (Ez nem azonos a mai *elleni* igénkkel.) S ennek a *lóra elleni* kifejezésnek is van pontos megfelelője a vogulban.

A ló életkorát még ma is szokás úgy jelölni *másodfű-ló, harmadfű-ló*; a vogul szintén *kit pum luv, huren pum luv* (goromba, fonetikai pontosság nélküli átírás.) A szerkezetbeli és jelentésbeli egyezés a magyar *két fű ló, három fű ló*-val itt annyira világos, hogy minden bizonyítás felesleges.

Régi szép magyar elnevezés a príma lóra a *fő ló*. Ezt mi jóllehet nagy lótartó nép vagyunk már elfelejtettük, de szegény vogulok, akiknél ma már csoda számba megy a ló, meséikben még ma is *fő ló*-ról álmodoznak. Ez azt mutatja, hogy értettek a lóhoz, mert megkülönböztették a jó és rossz lovat.

Ugor kori szavunk még: *a nyereg, ostor, fék* és *kengyel* is.

Fordítsuk most figyelmünket a török jövevény szavainkra, ugyan melyek vonatkoznak háziállatainkra és tenyésztésükre. Ne hozhassák fel, hogy egyoldalúak vagyunk. Ime: *bika, ökör, tulok, tinó, üsző, borjú, barom, kos, ürü, toklyó, gyapjú, disznó, ártány, kan, serte, kecske, kecske-olló, teve, tyúk, sajt, túró, író, karám, ól,* de egyetlen egy sincs, amely lóra vagy lóval való bánásmódra vonatkozna. Nincs okunk tehát azt következtetni török jövevény szavainkból, hogy ők tették a magyarokat lovas néppé. Ellenkezőleg, ha az előmagyar a maga nyelvén nevezte a lovat annak csikaját a nyergét, életkorát s még minőségbeli osztályozására is eredeti közös ugor szava volt, akkor bizonyára lovon ülő és járó nép fia volt. A jámbor szarvasmarha, disznó, kecske szó átvétele ezt nem cáfolhatja meg.

De menjünk egy lépéssel tovább, vajjon bizonyítja e a tör. jövevény szavaink jellege azt, hogy a törökség hódítója volt az őseinknek. Vonjunk csak párhuzamot a honfoglalás utáni szláv jövevény szavainkkal. Szlávoktól vettük a: *kanca, kabala, zabla,*

abrak, marha, csorda, szamár, jászol, birka, esztrenga, kakas, jérce, galamb, gerlice szavakat. Amint látjuk még lóra vonatkozó szót is, de vajjon meri e valaki ebből azt olvasni ki, hogy Árpádot Szvatopluk tanította lovagolni avagy Bors vitézeit Zobor verte meg? — A törököktől kaptuk a: *buza, árpa, tarló, kepe, boglya, szór, őröl* szavunkat, de hiszen éppen úgy a szlávtól a: *gabona, rozs, zab, kalász, szalma, ugar, parlag, barázda, kazal, asztag, petrence, garmada, molnár* szavakat. Ha ebből nem hiszik, hogy a szláv volt a gazda és a magyar a szolga, mért hiszik a hasonló török átvételekből azt, hogy a török volt a gazda és a magyar a szolga. Törököktől vettük a: *sarló, eke, tengely* szavakat, de a szlávoktól a: *kasza, kapál, gereblye, villa, csép, lapát, iga, járom* szavakat. Ha ezeket a szavakat eltanulták a magyar gazdák az itt lakó szlávoktól, miért bizonyitanának a hasonló tárgykörű szavak a mellett, hogy a török földesúrtól a magyar szolgák tanulták el? Török a: *gyümölcs, alma, körte.* Szláv a: *barack, dinnye, cseresznye, szilva.* Ezek a szavak nem bizonyitják, hogy a szlávok a magyarokkal kapáltatták a földet, miért bizonyítaná az a néhány török szó, hogy igenis a török volt az úr s a magyar csak a szolga? Talán mert a honfoglaló magyarok előkelői között sok a török név? Nem több, mint a keresztény szláv név az Árpádok korában! A mi régi török jövevény szavaink tökéletesen olyan tárgykörökből vannak, mint a régi szláv jövevény szavaink. Miért kell tehát a török jövevényszavainkból azt kiolvasni, hogy egy büszke török lovas nép meghódította a gyalog bujkáló, halászó-vadászó „halzsíros" előmagyart, aztán parancsszóval, kultúrfölénnyel nemcsak kondást, gulyást és juhászt, hanem csikóst sőt huszárt is faragott belőle.

Történetíróink azt is felhozzák, hogy az osztják és vogul népmesékben a ló nem az ember háziállata, hanem valami csodálatos szárnyas-lábú szép állat. Ha az öreg vogul elmereng a multak dicsőségén és *szárnyas fő-lovakról* mesél az érthető. Öreg magyar parasztok meséi is csodálatos táltosokról és nem mandrillmajmokról vagy kengurúkról szólnak. A mi parasztunk világát családja, lova, földje szeretete tölti ki. A szeretet pedig szárnyakkal gazdagítja az előttünk kedves lényt. Gyorsan hevülő emberek hányszor mondják nőismerősüknek, hogy *angyal,* pedig . . . a nőknek sincs szárnyuk.

Térjünk azonban vissza az ugorokra. Ugor szó a *tegez,* míg a *nyil, íj, ideg, lő* finn-ugor szó.

Ezek, valamint a már előbb felsorolt és más csupa török hatás előtti szavakkal Mészöly a következő jelenetet kelti életre: *„A jó izmos ifjú a mezőről nem gyermeklovat vezet elő, hanem serény harmadfű lovat, főlovat; féket von fejébe, nyerget tesz hátára, kengyelbe hág, lóra ellik; oldalán tegez, benne tollas nyilak, kezében íj, idege pattan, ha lő vele; úgy megy a hadba".*

Ime büszkén bontakozik ki az ugorkor ködéből az örök magyar lovas vitéz képe. Azé a lovas vitézé, aki vérét hullatva küzdötte végig az évezredeket. Ha találkozott a törökkel két lovas

nép találkozott, ha vívott vele két lovas nép vívott, ha egyesült vele két lovas nép egyesült, mint két egyenrangú fél. Ez a finn-ugor vagy török-tatár kérdésre adható nyelvészeti válasz veleje. Aki pedig mindezek ellenére hiszi, hogy az első török-magyar érintkezés idejében a török volt az úr, a magyar csak úri szolga, ám higyje, de a magyar nyelvre, a magyar szókincsre és a magyar nyelvtudományra ne hivatkozzék többé!

A magyar nyelv, ez a zengő-bongó hárfa, melynek ezüst húrjai tudnak sírni, nevetni, zokogni-kacagni, lágyan édes bús melódiákat suttogni, de tudnak ha kell mennydörögve, sistergő villámokat is szórni, ez a hárfa nem bizonyít mellettük. Leborulok a nyelv e geniussza előtt, mely éltető nemtője, kisérője volt fajtánk finn-ugor és ugor ködökből vezető, évezredekre terjedő viszontagságos bolyongásainak, hiszek neki s remélem, hogy kisérőnk marad a jövő mégködösebb évezredeiben is.

Bogárdi József

A Földközi tengeren

2

Két órás déli irányban tett hajóúttal átjutottunk Afrikába. Ez az állomásunk Centa a spanyol Marokkó fővárosa. K. b. százezer lelket számlál, lakósága nagyon kevert. Amint hajónk kiköt, előzönlik a partot a festői burnuszokba, turbánokba, fezekbe és papucsokba bujtatott benszülöttek. Arab és kabil keverék lehetnek. Nagy hanggal csinálják arúiknak a reklámot. Tarka kéziszövésű teritőket, selymeket, párnákat és apró csecsebecséket árulnak. Az árak elég magasak. Az egyik egy gyönyörü párnáért kétszáz pezettát kér, (k. b. ezernégyszáz din.) de lehet velük alkudni. Némelyikük áruja nagyon gyanúsnak tünik fel nekem. Nem merném tüzbe tenni a kezem, hogy ez is nem japán dumping árú. Nehéz keresztüljutni az árúsok tömegén, míg végre tiszta előttünk a városba vezető út. A város centruma tisztára modern Európa, érthető hogy ez Afrikában nem érdekel bennünket, így hát mindjárt a benszülöttek negyedébe megyünk. Alacsony szegényes házacskák között haladunk meredek kőlépcsőkön fölfelé, a másfélméter széles „uccán". Minduntalan a kiteregetett mosottruhák alatt kell szinte négykézláb átbujnunk. Kutyák és macskák terpeszkednek a piszkos oduk küszöbjein, maszatos rajkók visitoznak. Valami elnyujtott keleti melódia üti meg fülünket. Megbabonázva sietünk a hangok irányába. Hamarosan feltünik egy ócska kistábla e felirással „Bar". Közelebb jutván gyanúsnak tünik fel hang. Gyanukban nem csalódtunk, annál inkább az illuziónkban, u. i. egy pompás rádió-gramafon szólt. Benéztünk a „Bár"-ba. Orrfacsaró, megnevezhetetlen illat. Visszakaptuk a fejünket és odébb álltunk. Az úton most már mindenféle félremagyarázhatatlanul mosolygó benszülött spanyol és arab nők

integetnek felénk. Hangos megjegyzéseiket nem értjük. Tán jobb is. Ez a negyed a matrózok vázisa, különösen hosszab tengeri utazások után. Lejutunk ismét a tengerpartra, ahol még sokhelyütt halljuk az emlitett mehanizált arab és spanyol melódiákat. Minden második ház kocsmáit ahol matrózok és fehéburnuszos szúrósszemű mozdulatlanul ülő alakok erősen ánizsszagú folyadékot szörpölnek. Csodálkozom, hogy a büszke arabok együtt ülnek a matrózókkal. Úgy tudom, hogy az ellentétek a benszülöttek és az idegenek között igen nagyok és ennek következtében délebbi vidékeken ma is úgyszólván naponta lázadnak fel az egyes törzsek az idegen uralom ellen. Úgy látszik azonban, hogy az idő gyógyszere már lassan hatni kezd a benszülöttek olthatatlan gyülölségére is. Visszatérőben megyfigyelhettem egy benszülött üdvözlést. Egy fiatal köszöntött egy termetes asszonyságot, akinek az arcát is (mind általában a nőknél) fehérkendő boritotta. Gyors mozdulattal megérintette a nő homlokát, majd a sajátját, aztán két-három lépést visszalépve, tisztes távolból folytatta le a beszélgetést.

Általában a lakóság a spanyol Marokkó e városaiban nagyon kevert. Az idegenforgalom az amerikai teherhajókat leszámitva aránylag elég csekély. Főleg túristák látogatják a városokat érdekességeik miatt. Ami az utóbbit illeti jelenlegi állomásunk, Tanger bővelkedik az idegeneknek való ilyen szenzációkban. Tanger messziről egy teljesen modern kikötőváros képét adja, hat-nyolc emeletes palotasorokkal. Ez a teljesen civilizált „európai" rész, mely a városnak mintegy háromnegyed részét teszi ki. Egészen külön világ a benszülöttek negyede, mely itt sokkal zártabb, eredetibb mint Centában. Az egész negyedben rajtunk, kiváncsiskodókon kivül, nem látni fehér embert. Meredek lépcsők vezetnek fel a szük uccácskákon mind magasabbra. Kétoldalt a házikót nyitott ajtajain keresztül látjuk az arab kézművesek, ékszerészek, szijjártók, szabók munkáját. Ügyet se vetnek ránk. Feljebb jutva mind sürübben terekké szélesednek. A terekről nem hiányzanak a mohamedán imaházak. Fehérre vannak meszelve, némelyiken egy kis szerény mozaikdiszités. Alig emelkednek ki a könnyező házikók közül. Küszöbjeiken piszkos rongyokba burkolt alakok gubbasztanak. Amint elhaladunk ellőttük, ránkemelik szúrós tekintetüket, melyekből könnyen kiolvashatjuk, hogy tilos a bemenet. Nem is probálunk benézni, bár nagyon kiváncsiak vagyunk. Az egyik téren egy nagyszakálú borzas alak kigyókat bűvöl hangos dobpüfölés mellett. A tér másik végén a konkurense, egy fogatlan öreg arab bűvészkedik. Ő „zenekar" nélkül dolgozik, de annál éktelenebbül rikoltoz, miközben remek pózban lenyel két vasbotot és közvetlen utána kiköp egy tojást. Hamar áttér foglalkozása üzleti részére és elénk nyujtja piszkos tenyerét a megszolgált jutalomért. Inkább ő maga mulatságos, mint a produkciói.

Egész jól mulatnánk, ha nem molesztálna bennünket állandóan a maszatos kamaszok hada. Ezek itt egyenesen a végső türelmétől fosztják meg az embert. Mindegyik vezető akar lenni és

jobbról balról rácigálnak bennünket. Hihetetlenül erőszakosak és nem használ velük szemben se szép szó, se fenyegetés, viszont ha valaki vesztére felfogad egyet, a végén a másfélórás sétálásért olyan szemtelenül magas árat kér, hogy az elképesztő. Így pl. tanúja voltam egy jelenetnek, midőn az egyik kis szurtos kölyök egy utastól tuzenöt pezettát (körülbelül száz dinár) követelt az egy órás kalauzolásért. Úgylátszik jó számolók és fölötte nagyra becsülik nemes ténykedésüket.

Visszatérőben nagy meglepetés ért, melyet egyúttal büszke örömmel mondok el. Egy csoport arab mellett haladtam el, mikor az egyik tört magyarsággal rámkiáltott: „halló úr, hofa menni", majd még hozzátette: „tudó kicsi mágyár, volt Budapest, Temesvár, Árád, fráncia kátoná". Nem tudtam szóhoz jutni. Megnéztem az arcát, tipikus arab vonások, tehát nem egy Afrikába szakadt magyar. Előzőleg halihatott bennünket magyarul beszélni és erre föl szólított meg. Mindenesetre megjegyzem magamnak, hogy Északafrikábn egy valódi arabbal magyarul beszélgettem.

Tovább folytatjuk utunkat, a gibraltári szoroson át kijutva az Atlanti Óceánról ismét a Földközi tengerre. Afrika északi partvidékén haladunk keleti irányban Algir felé. Már messziről csodálatba ejt a város óriási terjedelme. Épületkolosszusok meredeznek a magasba, autók és villamosok nyüzsögnek a világvárosias uccákon. Gyönyörü parkok és bulvárok enyhítik a rohanó iramú nagyváros fárasztó zaját. Sokaktól hallom e találó megjegyzést: „kis Páris". Amíg az ember nincs szokva az afrikai városok közönségéhez, furcsa benyomást tesz rá a modern millieu-ben nyüzsgő exotikus alakok tömege. Szokatlan látvány a modern közlekedési eszközökben, autókban, villamosokban ülő fehér lepedőkbe burkolt arab nők, akiknek épen csak a szemük nincs eltakarva. Vezetőnk finom szimattal megérezte, hogy hová vigyen bennünket. Ismét felfelé haladunk meredek kőlépcsőkön. Úgyszólván pillanatok alatt változik a környezet képe. Még a fülünkben van a rohanó nagyváros zaja, mikor már teljesen megváltozott környezetben lépegetünk. Néha azt hiszem, hogy álmodom. A benszülött negyed ez, az ú. n. Casbah, amely itt, a modern nagyváros szívében varázsolja elénk az ezeregyéj meséinek színes képeit. Hihetetlen az a kontraszthatás, melyet a két szélsőség ily hirtelen felcserélődése az emberre gyakorol. A benszülöttek ruháinak rikitó színei már-már szinte bántják a szemünket. Európai öltözéket alig látni. Az emberek ténykedése legnagyobbrészt az uccán folyik le. A házacskákba épített szűk kis bódékban lármásan alkudoznak előttem ismeretlen élelmiszerek fölött. Egy öreg arab az ucca kellős közepén nagy nyugalommal lábfürdőt vesz, alig tudunk tőle továbbjutni. A francia gyarmati légió koromfekete szenegál vitézei csavarognak mindenfelé. Beljebb az uccák még szűkebbé válnak. Piszok és bűz terjeng szerte. Végig kell mennünk e siralomvölgyön, (amely pedig a benszülötteknek az örömöt és kéjt jelenti) hogyha ki akarunk jutni a szabadba. Barátaimmal tágranyitott sze-

mekkel bámultunk. Hát ez is lehetséges még ma? A másfél méter széles sikátor két oldalán ólszerű lukak tátonganak. Némelyikben gyertya ég és megvilágítja a durva kőfalakat és a luk egyetlen bútordarabját, egy rozzant ágyfélét. Az odúk nyílásaiban a siralmas fészkek szánalomraméltó lakói álldogálnak. Ruha alig van rajtuk. Durva vicceket űznek a csőcselékkel és benszülött katonákkal. Egyik másik arcán a nemibetegségek eklatáns jelei mutatkoznak. Ritmikusan mozgatják magukat egy tompa dobolásra, amely a duda hangjára emlékeztető arab sipokat kísér. Szeretném látni is a zenekart, de mindenütt vastag rácsokkal ellátott ajtók zárják el az utat. E rácsok mögül törnek elő a hangok, a zenekar maga azonban láthatatlan. Vezetőnk nem tanácsolja, hogy bemenjünk.

Zúgó fejjel jutunk ki végre a szabadba, ahonnan ismét a rendezett város gyönyörű látképe tárul elék. Azon tanakodunk, hogy a francia közigazgatás miért nem reformálja át ezt a szánalmas fertályt is, mint a többit. Nem hiszem, hogy ezt már meg ne kísérelték volna, de úgylátszik a fegyveres szigor ereje ezen a ponton megtört a benszülöttek ellenállásán. Lehet viszont, hogy e negyed nélkül Algir nem is lenne olyan érdekes, mint amilyen és végeredményben az idegenforgalom jó üzlet, tehát ápolni kell.

Mielőtt visszatérnénk Jugoszláviába, útbaejtjük még Máltát, erről azonban majd a következő egyptomi utunkkal kapcsolatban fogok beszámolni. *(Folytatom)*

P. L.

A pszihoanalízis fejlődéstörténete

A pszihoanalízis keletkezése a mult évszázad két utolsó évtizedére nyúlik vissza.

A XIX-edik század erkölcsi strukturájának legjellemzőbb tulajdonsága a képmutatás és álszenteskedés. Ez a kor annyira büszke volt a kulturájára, tudományára, nagy felfedezéseire, a technikai tökéletességére és a fejlődésének a gyors tempójára, hogy ennek segitségével azt hitte az indulat- és ösztönéletet is megrendszabályozhatja. Ez a kor, mint azt Stefan Zweig ecseteli, az ösztönélet megnyilvánulásait barbár korok csökevényeinek igyekezett feltüntetni, amikkel egyáltalában nem érdemes komolyan törődni; legjobb elnézni ezek fölött a kicsinyes és kinos dolgok fölött és agyonhallgatni őket, mintha nem is léteznének.

A XIX-edik század társadalma valójában nem tényleges erkölcsösséget kiván, mint valamikor az egyház, hanem csupán egy hazug külső konvenciónak a fenntartását. Csak úgy kell tenni,

mintha erkölcsösen és morálisan viselkedne az ember, de hogy aztán az egyén valóban erkölcsösen cselekszik-e vagy sem, ez az ő privát ügye: csak éppen nem szabad rajtakapni engedie magát az előírás megsértésén. Nagyon soknak, sőt mindennek szabad megtörténni, de nem szabad beszélni róla.

A diszkréciónak megkövetelésén van a főhangsúly, a sexuális dolgok jelenlétéről való hallgatási paktum szigoru betartásán. Csak nem kell figyelmeztetni az embereket a nemi kérdésre s akkor bizonyára meg fognak feledkezni róla. Csak gyorsan elfordított tekintettel átsiklani minden kínos dolog felett s mindig úgy tenni, mintha nem is létezne a sexualitás. Ez a XIX-edik század hivatalos erkölcsi felfogása. A művészet, a tudomány, az egyház, az iskola és a család hallgatólagos megegyezéssel viselnek háborut az őszinteség ellen, egyforma taktikával, amelynek lényege: nem vitába bocsátkozni, hanem az ellenfelet messze elkerülni; nem érvekkel, hanem bojkottal, ignorálással és agyonhallgatással harcolni. És tényleg a kultúra képviselői engedelmesen és képmutatóan átsiklanak a probléma fölött és a sexuális kérdés évtizedek tartamára indexre kerül.

Tanárok, nevelők, lelkipásztorok gondoskodnak róla, hogy az ifjúság testét-lelkét ne érhesse szabad levegő. S míg normális időkben minden egészséges nép a felserdült ifjút férfivé avatja és őszintén felvilágositja, addig ebben a korban természetellenesen és mesterségesen megtagadnak tőle minden nyiltságot. A felnőttek titkolóznak, senki nem beszél előtte szabadon. Amit aztán mégis megtud, azt titokban elolvasott ponyvaregényekből, pornográf könyvekből vagy valamivel többet tudó idősebb pajtásoktól sajátítja el és adja félve tovább a még tudatlanabbaknak. A nevelés főalapelve a sexuális elnyomás, mely már a gyerekkorban kezdődik s folytatódik azután a serdülő koron keresztül, egészen a felnőtt korba és a nemi fejlődésnek éppen a legviharosabb idejében a nemi élettől való teljes tartózkodást követel. A nemi ténykedés minden fajtáját károsnak és tilosnak bélyegzi s csak a házasságon belüli nemi életet ismeri el.

A házasságon kívüli nemi ténykedést tisztességtelennek bélyegzi, sőt büntetendőnek tartja. A fiatalságnak pedig a házasságig a nemi élettől való teljes tartózkodást írja elő. Az ifjuság ezen szexuális elnyomásának titkos értelme az, hogy az ifjuságnak házasságképesnek kell lennie, vagyis: hogy a házasság előtti, szinte lehetetlenségig elyomott, elyomorított és igénytelenné tett sexualitásnál relative jobbnak találja és elviselhesse az egyébként szintén mizerábilis házasságot. Persze a kényszerítő szükség hatása alatt aztán intézményesen engedélyezve vannak a bordélyházak is s a nőtlen férfiak nagy része kénytelen azokat a szerencsétlen nőket felkeresni, akiket a munkanélküliség, sajnálatos családi körülmények, vagy életnívójuk emelésének kecsegtető reménye prostituáltakká tett. A prostitució a nemi életnek eldurvulását hozza magával, mert általa a szerelem áruvá, pénzért kapható portékává sülyedt le s mert a

prostituáltakkal való közlekedésből a gyengéd szeretet teljesen ki van iktatva. A prostitució így kiegészítő jelensége a XIX-ik század házassági erkölcsének.

Miután a házasság ideologiájára való tekintettel a sexuális nevelés teljesen negativ, vagyis minden sexuális megnyilatkozást elnyomnak, kénytelen az az elnyomott sexuális erő a normális lelkifejlődéstől eltérő formákban keresni a kivezető utat. A lelki megbetegedések, a nemi sóvárgás, a sexuális félénkség, a jellem beteges elváltozásai, a lelki egyensúlynak különféle zavarai, a félelmi és szorongásos neurózisok, a neurastheniás, hypochondrás és hystériás állapotok, a nemi ösztön eltévelyedései, a homosexuálitás, a foglalkozási neurózisok nagy része, a köznapi idegesség, a beteges deprimáltság, a nemi müködés zavarai, különösen az impotencia a férfinél, a nemi hidegség (frigiditas) a nőnél, mind különféle megjelenési formái és következményei annak a ténynek, hogy a sexualitást megakadályozzák abban, hogy megtalálja a természettől neki előírt normális utat. Az ilyen betegnek a mult században meglehetősen szomoru sorsa volt. Orvostól orvoshoz vándoroltak, akik aztán nem találván anatomiai elváltozással járó organikus betegséget, maguk is teljesen tanácstalanul állottak ezekkel a psychikai megbetegedésekkel szemben és zavarukban, meg talán hogy megszabaduljanak egy időre az ilyen kényelmetlen betegtől, szanatóriumokba és hidegvízgyógyintézetekbe küldték őket; de senki nem mer a tulajdonképeni okokhoz hozzányulni. Ha azután a paciens egy idő mulva nem volt hajlandó a hidegvíztől meggyógyulni, az orvos dühös lett s tehetetlenségében a betegnek is meg a hozzátartozóinak is kijelentette, hogy a páciens nem is beteg, csak beképzeli magának a dolgot s csak a szubjektiv érzése az, mintha beteg lenne. Még rosszabbul járt, aki az ösztönélet valamely anomáliája, pl. homosexualitás, perversiok stb. miatt kereste fel az orvost.

Az ilyen betegre esetleg dühösen és megbotránkozva ráripakodtak a rendelőben: „Mit háborgatja az orvost ilyen privát — „disznóságokkal", ezek az intim dolgok nem tartoznak az orvosi rendelőbe. Dehát hova tartoznak elvégre? — gondolhatta kétségbeesetten az ilyen beteg. Hova tartozik, kihez fordaljon az ösztönéletében beteg ember tanácsért és segitségért?

(Folytatom.)

Szebenyi Károly

Ne hátráltasd munkánkat
a csekély előfizetési díj beküldésének elmulasztásával!

FIGYELŐ

Nemzedékünk iparművészete

Már több ízben foglalkoztunk kisebbségi képzőművészetünk mai helyzetével és kialakulásával; bár számos fölvetett tervünk műértő társadalmunkban nem talált visszhangra. De az erő és ifjú akarás nem veszett el és nem is lanyhult: csendben fejlődik és értékes gyümölcsöket teremt. Kötelességünkké tettük e termések megvédését a közönyös agyonhallgatástól, mert főcélunk kiteljesülése munkáink ismertetésében és népszerűvétételében rejlik.

Új nemzedékünk iparművészetét mindezideig, mondhatni homály födi. Hogy munkásaink életkörülményeit és képzettségeit eddig nem volt módunkban alaposan megismerni; ez talán azt jelentené, hogy egyáltalán nincsen iparművészetünk ?! — Konok és csökönyös hallgatásokat akarunk megtörni, hogy fölhívjuk figyelmüket azoknak, akiket talán érdekelne ifjú iparosaink sorsának és kultúrájának kialakulása, de helyzetüknél fogva nem hallanak és nem tudnak róluk semmit, miért is abban a hiszemben vannak, hogy föltárásaink legtöbbször csak álomszerű tervek sorozata, alkotóerők és tények nélkül.

Már multévfolyami számainkban többízben beszámoltunk nemzedékünk képzőművészetéről. Fiataljaink között oly erők szunnyadnak, akikből az idő és a vasszorgalom igazi művészeket faraghat. Fiatal erőink egyik legértékesebbjét a nagynevű Mestrovics tanítványát Tóth József faszobrászt tragikusan elvesztettük.

De él az erő. Új emberrel, az élni akarás, az igaz művészi tehetség új dokumentumával lépünk kisebbségi társadalmunk elé.

Ifjú tehetségünk *Almásy Gábor* asztalos-segéd.

Almásy Gábor egy fiatal szuboticai munkás, akinek szabad óráiban egyedüli szórakozása a vésés, faragás, rajzolás és festés. Alig huszonkét-három éves fiatalember nagyszerű tervező és iparművész. Finoman kidolgozott szobrai, bútordíszei, rajzai és képei között a tehetségnek és a művészi meglátásoknak örökbecsű nyomát látjuk.

Almásy nagyszerű bútortervező. Már évek óta készít értékesebbnél-értékesebb tervrajzokat. Zágrábban rajzainak értékesítéséből tartotta fönn hónapokig magát. Rajzait kifaragja és bámulatos domborműveket készít. Renaissance, barokk és biedermajer stílű virágok, csendéletek, címerek és más bútordíszek halmaza borítja dolgozó szobáját.

Ám, nemcsak a klasszikus bútorok mintázásán dolgozik, hanem e hónapban egy modern bútortervezeti albumot adott ki, melyben az egyszerű síma és görbe vonalak művészi összeállítása csodálatba ejtő. Mi azt hittük, hogy ilyen tervezeti albumot, csak fővárosban élő és iparművészeti tanfolyamo-

kat végző ember tud készíteni. S, milyen biztató, hogy maréknyi kisebbségi táborunkban olyan erők rejlenek, — mint Almásy — akinek a modern úriszobák, háló, ebédlő, kellemes és praktikus beosztású előszoba tervezeteit beográdi, zágrábi és szlovéniai bútorgyárak is megvásárolják.

Iparművészetünk, látjuk kialakulásban van. A további eredmény már műértő kisebbségi társadalmunk jóakaratán és áldozatkészségén múlik.

*

Figyelmesen széttekintünk nemzedékünk munkálkodása felett, új rétegünk munkásságának tudatával gazdagodtunk; ha nem is többet, de bátran elmondhatjuk: vagyunk! **Lévay Endre**

Részlet Szubotica zenetörténelméből

Krombholz Károly zongoraművész egyik zongoraművének megjelenéséhez

Ha a szuboticai zenei élet fejlődési folyamatát figyelemmel kisérjük, szembeőltő módon feltünik a mai fiatal muzsikus generáció szorgos munkálkodása egy magasabbrendü zenei élet kifejlesztése érdekében.

Azonban annak ellenére, hogy a magukat produkálni óhajtók — feltételezzük — a lehető legjavát adják képességeiknek, mégis vannak közöttük olyanok, akik nem tisztán az előbb emlitett célt tartják szem előtt, hanem ezt a magasztos célt eszköznek tekintve, egészen más okokból (pl. hiúsági —, vagy egzisztenciális okokból) lépnek nyilvánosság elé. Ezeknél természetesen nem csak a fenti cél, de maga a produkció is csak másodrendü kérdéssé sülyed s ez roppant hátrányos befolyással van a zenei élet továbbfejlesztésére minthogy a laikus közönség nem is szólva a néha ellenkező beállitásig fajuló „kritikák" megtévesztő hatásáról — nem igen tud különbséget tenni a valóban értékes és az értéktelen zene között. A zseniális természet azonban gondoskodott róla, hogy ezt a visszás helyzetet némiképpen helyreüsse: *a tehetségtelen idő előtt emészti fel önmagát, míg a tehetség bármily körülmények között, de mindig érvényesül.*

A mi városunk fiatal zenészgenerációjában — mint mindenütt — igen elenyészően kevés az *igazi tehetség;* a legtöbbje többé-kevésbé tehetségtelen utánzó (s ilyen van jóegynéhány...), akik adott esetben mindenben azt teszik, amit az a kevés kivételes tehetségű, csak azért, hogy legalább látszólag ne maradjanak a többi mögött. Azonban az igazi tehetség munkálkodásának szinhelyén mindig vannak és lesznek dilettánsok is, amelyek minden megkezdett, vagy kiépitett útat lejárnak... letaposnak...

Városunk nagyon keveseinek egyike, akit nálunk általában „representativ-man"-nak neveznek s akire elsősorban gondolnak, ha városunk mai zenei életéről van szó: Krombholz Károly.

Mindannyian ismerjük őt.

Tudjuk, hogy zongorahangversenyei már évek óta kivételes eseményszámba mennek úgy nálunk, mint az országunk különböző helyein; hogy az egész országban aligha van zongorista, aki nálánál nagyobb tudással, pianisztikus kvalitásokkal rendelkezik.

Tudjuk róla továbbá, hogy mint pedagógus is olyan népszerűségnek örvend, amire eddig aligha volt példa. Magyarázata ennek az egyéni, a legszélesebbkörű tudáson alapuló módszer, amelynek révén nemcsak hangszerének ügyes kezelőjévé, hanem komoly zenésszé is képezi ki tanítványait. Gondoljunk csak az általa bevezetett diákmatinékra! Ezek mindmegannyi komoly, a maguk nemé-

ben világvárosi viszonylatban is helytálló produkciók! Mióta meghonosította városunkban ezeket a növendékmatinékat, többen megkísérelték hasonló minőségben nyilvánosság elé lépni, de ezek az utánzások kvalitás és siker tekintetében úgyszólván minden esetben éles ellentétben állottak az ő hasonnemű produkcióival.

Krombholzot jól ismerjük mint komoly, modern zeneszerzőt is s ebben az egy vonatkozásban a dilettánsok raja őt nem követheti, minthogy ezen a téren kizárólag igazi tehetségnek van helye.

Műveinek legnagyobb részét a zágrábi és beográdi rádiók is közvetitették már; szerzői estjei országos jelentőségűekké váltak. Fiatal kora ellenére már is nagyszámú műnek szerzője: etüdök, darabok (zongorára, kétkézre); szvit, fantázia (két zongorára); egész csomó növendékeknek való átirat; továbbá Liszt, Schubert, Dvoržák, Mussorgski, Rachmaninoff, Ramean legjelentősebb műveinek két zongorára való átültetése, stb.

Krombholz Károly neve rövid néhány hét alatt aurópai hirűvé vált: egyik szerzeménye, a nálunk már is jól ismert, többször hallott „Suite miniature" megjelent a világhires „Rőder"-féle nyomásban. Beograd, Zagreb, Leipzig, Prága legnagyobb tekintélyű zeneműkiadói propagálják a művet, melyet a jövő szezonban külföldi rádiók is közvetíteni fognak neves interpretátorok előadásában.

Mi szuboticaiak jogos büszkeséggel, örömmel osztozunk nagyfontosságú, internacionális jellegű sikerében annyival is inkább, mert ha az utóbbi egy-két évtized termelt is nálunk különböző átlagon felüli zenei képességeket, ezek csak helyi, vagy csak ritkább esetben országos viszonylatban tűntek fel. Éppen azért, mert mindazt, amit elért, tisztán a maga erejével és tehetségével érte el, — kétszeresen meg kell őt becsülnünk, s ha az utókor valaha majd olvasni fogja Szubotica város zenei életének történetét, úgy az ő neve a legelsők között fog tündökölni s a beláthatatlan jövő egyetemes zenetörténelme a többi nagyok között hallhatatlanként fogja őrizni örök időkre...

Dr. P. B.

Megemlékezés

A nyár lassú, bánatos léptekkel osont be a tiszaparti városkába. Forró lehellete gyászos szélcsendbe vonta az uccákat és a szőke folyó partját. A vizen tiszavirágokat hozott messziről a szél. Bután, gyermetegen röpdöstek és úgy hullottak holtan a Tiszába, mint ősszel a sárga falevelek.

Temetőben járunk és emlékezünk.

Alig hogy eltemettük Nagy Jánosunkat, már is eltávozott tőlünk akarásunk másik szent szimbóluma:

Tóth József,
meghalt 19 éves korában.

Ifjú kultúrtáborunk ismét elvesztett egy értékes harcost. Az ecset, a véső kihullott a művészi kezekből és mi egy nagy reménnyel szegényebbek lettünk. A halál életének hajnalán ragadta el tőlünk.

Olyan rövid volt az élete, mint a Tiszavirágé.

„Alig, hogy született már is semmivé lett".

Zászlónk második fekete szalagja Tóth József emlékét örökre szivünkbe véste...

A. A.

A „Híd" a vajdasági magyar fiatalok egyedüli sajtóorgánuma!

Lamarck — Darwin 5

A továbbiakban — miután e két nagynevű természetfilozófus, de különösképen Darwin, élet és munkakörülményeit megismertük — úgy hisszük nem lesz feleslegeles megismerkedni Délamerikával, azzal a földrésszel, amely egy iskolás diák szemével nézve nem más, mint a negyedik világrész egyik kiegészítő része; a a meggazdagodni vágyó kivándorló számára a csalódások és kiábrándulások tárháza; s a milliókat harácsolni akaró nagytőkés szemében pedig a profitszerzés gazdag lehetősége; míg a természetfilozófus előtt az a geológiai évmilliós könyvtár, amelynek harmadkori rétege természettudományos világnézetünk kialakulásának egyik előfeltétele.

A modern geológia az organikus földtörténetet négy-öt korszakba foglalja össze. Ezek közül a harmadkor — tertiär — avagy zänozikus kor az a legfiatalabb s igy hozzánk a legközelebb álló geologiai szakasz, amelynek megismerése természetesen guliveri lépésekben — szükséges ahhoz, hogy megismerhessük — csak futólagosan — azt a Lamark-Darvin-féle evoluciós elméletet, amelynek érdekében jelen cikksorozataink is napvilágot látnak.

Sok-sok évmillió — mindenesre több mint száz — telt el azóta, amióta a szerves élet a mi földünkön megjelent a maga megszámlálhatatlan variációjával s jelen formájáig eljutott. A földtörténet egyes korszakainak élettartamára alapul véve a tenger lerakodási rétegeinek vastagságát — még hozzávetőleges pontossággal sem lehet következtetői. De ha a leglazább becsléssel is az egésznek életkorát százmillió évnek vesszük, ugy a nagyobbik felében — mintegy 52 millió esztendő — a laurentium s az álgonkiumtól egészen a cambriumig — a gerincesek leghalványabb nyomai sem lelhetők fel. De az ezt követő — mintegy 32 millió esztendeig tartó — paläozoikus kor silurjában már feltalálhatók az *őshalaknak* — mint az összes gerincesek ősformájának — nyomai, amelyeknek legősibb képviselőik az *Ostrocodermák*, amelyek közül többen páncélt s a mai kecsegééhez hasonló csontos orrmányt viseltek s bár már nem a testükön átfolyó vízből szerezték táplálékukat, de még a gerinceseket jellemző álkapcsuk nincs. Nagyjából — eltekintve a páncéltól és a csontos orrmánytól — a mai ingolnához hasonlitottak. A dévonban már — a párhuzamos evolucio gyönyörü példája — a *tüdős halak* jelennek meg, amelyeket a hosszutestü, rojtosuszóju, csontosfejü pikkelpáncélos *Osteolepidák* képviseltek, amelyekből a *Periophtalmusok* — iszappal — fejlődtek ki. A carbonban — kőszenünk keletkezésének idejében — már a salamandraszerü Amphibiák — kétéltüek — a *Stegocephálusok* fossilis maradványai — mint a szárazföldi emlősök előfutárjai — kerülnek a kutató ásók elé. Nevüket onnan nyerték, hogy lapos koponyájuk egyetlen csontból áll s csak az orr- és szemnyílások helyezkednek el rajtuk.

Az emlősök nyomaira a *másodkor* triás, jura és a kréta rétegeiben bukkanunk. (E rétegek lerakodási idejét mintegy 11 millió esztendőre becsüli a geologia.) Legtöbb e korbeli emlős átmenetet képez a tojásttojó hüllők és az eleveneket szülő emlősök között amelyeket korukban a legprimitivebb *csőrösök* — ma élő alakjuk az Ausztráliában élő — kacsacsőrü emlős — s a mai oposzumokra emlékeztető *erszényesek* képviselték.

Az emlősök gazdag változatai a következő korban — a *tertiär-ben*, vagy a zúnozoikus korban — alakultak ki, amely kor mindössze néhány — legfeljebb 6—8 millió évig tartott.

Délamerikát is e korból óhajtjuk mi ismertetni. Ebben segítségünkre a mo-

dern geológia e korról készített térképe lesz, amelyről leolvashatjuk, hogy az eocéni földábrázat a maitól a felismerhetetlenségig elüt, mert a mai függőleges tagosultságunk jellegét meghatározó határozó hatalmas hegyláncok — mint az európai Alpok, az afrikai Atlas, az ázsiai Himalája s az amerikai Cordilerák — még nem léteztek. Ezek mind a *tertiär-nek* a szülöttei. Európát, Ázsiát és Északamerikát a sark körüli zóna kapcsolta össze egy összefüggő — járható — felületté, alkalmassá téve úgy az állat, mint a növényvilág százezeresztendős ide-oda vándorlásainak színterévé. Ezzel ellentétben Délamerika akkor még hatalmas és mély beltengerrel elválasztott szigettel izolálódott Északamerikától, amellyel csak a *tertiär* második felében kapcsolódott — Középamerika kiemelkedésével — egységes szárazfölddé. Délamerika ezen izoláltsága tehetetlenné tette a többi földrészek állat- és növényvilágának kicserélődését, illetve esetleges kereszteződését, vagy az új életviszonyokhoz való alkalmazkodását s ezzel egy esetleges új variálódást s ami által ez a maga eredeti és sajátságos fiziónómiájával fejlődhetett tovább.

Ausztrália a *kréta* előtt szakadt le a többi — egységes — szárazföldi komplexumból, megalkotva az ötödik világrészt, ami által érthetővé válik faunájának, valamint florájának specifikus kialakulása. Állatvilágából hiányzanak az összes *Plazentálisok*, amelyek kulminációkat a *tertiärben* értek el — mint a ragadozók, patások, rágcsálók s az u. n. főemlősök, eltekintve az embertől s az azt mindenhová követő kutyától. A benszülött *Mammalia* féléknek csak a legalacsonyabb erszényes és csőrös fajtái éltek, amelyek Európa, Ázsia és Északamerika jura rétegeiből is előkerülnek. *(Folytatom)*

Iványi Károly

Szemelvények

Fiataljaink életbeindítása. (A szuboticai reál-gimnázium magyar tagozatán, a magyar VIII-ik osztály 18 rendes tanulója közül 7-et nyilvánítottak érettnek; 8 tanuló egy tantárgyból pótérettségire, 3 egy évre bukott. A rendkivüli 7 kandidát közül 3-at érettnek nyilvánítottak, 3 pótérettségire, egy pedig egy évre bukott.)

E szomorú statisztika után megdöbbenve látjuk, hogy egy év alatt mindössze 10 új ifjút kaptunk az élet szabad útjaira.

Felhívjuk fiatal testvéreink figyelmét és tettrekészségét, — miután elhagyták a középiskolák zárt padjait, ismerjék meg kisebbségi életünk követelményeit és ne sodródjanak mindjárt a nagyvárosi diákélet programtalan álmai felé. Ismerjék meg és lássák be kötelességeiket, melyeknek teljesítésével új nemzedékünk törekvéseit segítik elő. Tartsák ezt mindig szemelőtt, — ne legyenek közömbösek, ne kerüljék a fáradtságos munkát, hanem lelkes és nagy ifjúi akarással csatlakozzanak úttörő táborunkhoz!

A. A.

Gondolatok

A lelki nagyság fokmérője mindig az, hogy minő fájdalmakat, szenvedéseket, megaláztatásokat képes az ember nemes célokért, eszményi feladatokért elszenvedni.

*

Nem a börtön gyaláz meg, hanem a bűn. A bűn azonban akár a szépség és igazság fogalma, relativ és nehezen határozható meg, minden korban más a bűn, a szépség, az igazság. Tehát változnak a korok szerint, ami ma bűn, az nem volt bűn a multban és

nem lesz az talán jövőben sem; ami ma erkölcs, az nem volt a közelmultban és nem lesz a közeljövőben sem. Az erkölcsök ép úgy alá vannak vetve a változásnak, mint bár mi más a világban. Csak az alap-ösztönökből fakadó erkölcsök nem változnak meg; mai elfajultságukat a jövő társadalmi berendezés szünteti meg.

*

A földjáradék a termelt érték ama része, mely a föld tulajdonságainak, a természeti erők használatának kizárólagos jogot juttat, vagyis: a földjáradék monupóliumáért fizetett díj, mely oly természeti elemek magántulajdonba hajtásából ered, melyeket emberi munka nem termelhet és nem növelhet, (ilyen a nap, a föld termelő ereje, az eső stb).

*

Ösztön és ész között nem mutatkozik lényeges különbség, hanem csak fokozati különbség. Az állat értelme épúgy nyilvánul, mint az emberé.

*

Nem a többség dönt. Megbízhatóság összetartás. becsület, tiszta erkölcs jön tekintetbe és azután az ész.

*

A vagyon egyenlőtlenségéből az emberek egyenlőtlensége származik. A szellemi egyenlőtlenség nem hoz létre ilyen óriási, merev ellentéteket az emberek között.

*

Csak a szükségben használjuk ki mindazt, ami lelkünk mélyén van.

*

Az emberek többségét nem a társadalmi törvények, hanem a természet örök törvényei tartják vissza a rossztól.

*

Kultura alatt tulajdonképen azt a haladást értjük, mely a természet minél nagyobb és céltudatosabb kihasználását jelenti.

*

Ha valamit moralitásból cselekszem és megbüntetnek, akkor a törvény a helytelen, nem én.

T. előfizetőink és barátaink figyelmébe!

Lapunk váratlan késedelméért t. előfizetőink és barátaink szíves elnézését kérjük.

Továbbá t. előfizetőink megnyugtatására közöljük, hogy lapunk késése a nyomda nagy elfoglaltsága miatt történt.

Szerkesztőség

Felkérjük munkatársainkat, hogy kéziratait legkésőbb lapzártáig, minden hónap elsejéig szíveskedjenek beküldeni.
A cikkek lehetőleg a papír egyik oldalára íródjanak.

Felelős szerkesztő és kiadó LÉVAY ENDRE
Szerkesztőség és kiadóhivatal SUBOTICA, Sienkievićeva ulica 23.
A kéziratokért nem felelünk és azokat vissza nem adjuk.
A „Híd“ csekkszámlája: 58.297

Gradska štamparija, Subotica. — 35—621

Ponyvát, fércmunkát, „limonádét“ ne olvass!

Olvass értékes könyveket! Ne félj az élet problémáitól!

	Fűzve Din.	Kötve Din.
Móricz Zsigmond: Rokonok	24·—	
Márai Sándor: Egy polgár vallomásai	55·—	40·—
Szép Ernő: Dali dali dal	23·—	12·—
Kuncz Aladár: A fekete kolostor	36·—	
Kisch: Amerika, Kína, Oroszország		18·—
Van Vechten: Néger menyország	24·—	
Döblin: Berlin, Alexander platz	45·—	
Roesman Matvej: Fischbein élni akar	23·—	12·—
Lewis Sinclair: Babbit	36·—	
Karinthy Frigyes: Még mindig így írtok ti	24·—	
Friedrich Torberg: A Gerber érettségije	24·—	
Malraux André: Hódítók	18·—	30·—

A fenti könyvek megrendelhetők a

»Híd«

szerkesztőségében és kiadóhivatalában

Szubotica, VI, Sienkievićeva ul. 23.